Матуліс Посида Дмитр

Мышкевич Міхаіл

Старанаслітка

улетку

~~сельскай мясцовасці~~

~~апошнім часам~~

2 Гэта быў адзін з тых, нямногіх ~~у вёсцы~~, выхадных дзянькоў, калі людзям можна было даць увалю супачыць пасля дажынак, агораць свае дамашнія клопаты да пачатку самай працаёмкай работы ўвосень — уборкі бульбы. О хто ведае, ці будзе такі адносна вольны час пазней, да самага першага зазімку.

Пакажы чалавеку дарогу

Нарыс.

1. Спадчына

Дзень быў надзельны, па-летняму ціхі і сонечны. Да гэтага ўвесь час нягодзіла — ішлі аблажныя дажды, а вось цяпер, на схіле лета, выдарыўся, ~~урэшце~~ — нарэшце — такі! ~~слаўны~~ пагодлівы дзянёк. На небе — ані хмаркі; а неба само пашчотнае і такое зіхатліва-сіняе, быццам зашклёнае недзе там ~~угары~~. Да таго ж, ціха такая — хоць ты пагрэбуй, мак, ці ~~Што~~ апоўдні ўсчалася нейма верная гарачыня, ~~што навет у засені~~ стала душна і млосна, і сотні людзей з райцэнтра адразу ж падаліся бліжэй да вады — на Цну, Дубаўское і Люсінское азёры, у засень навакольных лясоў.

Як сабе хочаце, а мясціны тут, наўкруг Ганцавіч, непаўторныя. Калі ўжо бор — дык бор: цёмны, кашлаты; калі пералесак — дык пералесак: гулкі, як звон, і свеклы, як радаецца дзявочая; ну, і калі балота — дык ужо балота: не лаві варон, бо ссунешся ў такую калатушу — век самому не выбрацца.

Па-мойму, няма лепшага месца для роздумаў ці адпачынку, чым вузенькая сцежка ў спелым бары. Менавіта — спелым. Бо сосны ў ім — адна ў адну, і усе спакойныя, мудрыя. Быццам яны ўжо ўсё зрабілі, што мелі зрабіць на гэтым месцы, а цяпер стаяць ~~тут~~ адно для таго, каб навучыць цябе, чалавека, спакою і мудрасці.

Вось па такой ~~сцежцы~~ сцежцы ў той надзельны дзень доўга блукалі двое нетутэйшых людзей. Збочылі ўлес яны адразу ж за Ельняй, якая сваёй адзінай вулічкай у прытык падступае да райцэнтра, і непрыкметна для сябе скіравалі спачатку на Кругліцу, а потым і на Качаліку — урочышчы далекаватыя ад ~~райцэнтра~~ Ганцавіч і таму амаль заўсёды бязлюдныя. Хіба

даўно някошанага —

што які пранырa-паляўнічы забрыдзе сюды часам
каб асачыць лася ці вепрука — заўсёдашніх паста-
яльцаў ~~[illegible]~~ наўкольных ~~[illegible]~~ заглушы
~~скрозь і усюды. — на кожным грудку і узбалотку.~~
= Сцежка то узбягала на парыжэлыя ад апалай
ігліцы грудкі, віхляла між замшэлых камлёў,
то праставала узберагам поля ці наўсцяж ~~[illegible]~~ узба-
лотка — ~~[illegible]~~ да схаваных ў залеташняй асацэ кладак,
а потым зноў кідалася ў такую непралазь ~~[illegible]~~, што
здавалася ~~[illegible]~~ — не, не вытрываюць гэтыя двое,
вернуцца. А яны ўсё ішлі. Першы — не сказаць
каб ён удаўся ростам — лёгенька сцёбаў адлоў-
цавым пруцікам па калашыне адпрасаваных
штаноў, ледзь прыкметна перасмыкваў плячыма
і ступаў важка, на усю нагу; ~~[illegible]~~ у яго
паставе адчувалася уласцівая здаровым людзям ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ знарочыстая павольнасць і упэўненасць
у сабе; адно ў вачах гэтага чалавека было занадта
многа стомы, быццам ён толькі што правёў бяссон-
ную ноч. Затое другі, той, што крочыў побач, быў
~~больш рухавы~~ амаль на галаву вышэйшы за стом-
ленага чалавека, больш рухавы і, магло здацца,
весялейшы, бо ён час ад часу спыняўся і гучна смяяў-
ся, смешна раскірэчыўшы пры гэтым ногі; тады на твары ў
яго, як у сарамлівай дзяўчынкі-падлетка, успыхваў
густы румянец. ~~[illegible]~~
= Калі б хто-кольвечы з жыхароў Сукача, Пасек ці
Лясной Гуты і напаткаў гэтых людзей у лесе, наў-
рад ці быў бы здзіўлены — хіба мала наязджае
апошнім часам сюда, як гавораць тут, „не наскага люду"; павітаўся
б чалавек і пайшоў сваёй дарогай: завядзёнка
такая — у лесе здароўкаюцца ўсе — і знаёмыя,
і зусім не знаёмыя людзі.
= Між тым была пачалоска, што з аднаўленнем

раёна ў Ганцавічах, сюды панаехала многа новых людзей, у асноўным кіраўнікоў і спецыялістаў партыйных, савецкіх і ~~[illegible]~~ гаспадарчых органаў. Былі сярод іх і тыя, хто працаваў тут раней, каго ўжо ведалі ў раёне і шчыра паважалі. З асаблівай радасцю, ~~[illegible]~~ сустрэлі прыезд Івана Давыдавіча Балкіна, чалавека надзвычай шчыпага і дабрадушнага; тыя, хто блізка ведаў гэтага амаль двухметровага асілка-сібірака, сцвярджалі, што ў ім, як нельга лепш, раскрывалася хараство душы рускага чалавека. Заядлы паляўнічы, Іван Давыдавіч неяк падзіцячы — светла і радасна — любіў тут усё на свеце: і лес, і поле, і асабліва людзей. ~~На партыйнай канферэнцыі~~ І яго, радавога тады інструктара райкома партыі, любілі такой жа шчырай і адданай любоўю. У раённым Доме культуры, дзе Івана Давыдавіча нядаўна абіралі сакратаром па ідэалогіі, замест звычайнага пры чаласаванні падняцця рук, усчалося такое — здавалася, шыбы ў трохметровых вокнах не вытрымаюць — рассыплюцца на друзачкі ад буры апладысментаў. Дзімітрый Мікітавіч Туравец, сакратар Брэсцкага абкома партыі, які праводзіў сёмую Ганцавіцкую райпартканферэнцыю, змушаны быў тройчы прасіць у залы цішыні, а калі засаромлены віноўнік узняўся на сцэну, ~~[illegible]~~ па-сяброўску, неяк натуральна, як гэта ўмеў рабіць толькі Туравец, ~~[illegible]~~ паляпаў яго па плячы і усадзіў ~~[illegible]~~ поруч з сабой за сталом.

2 Прыезд Віктара Іванавіча Бурскага (для многіх усё яшчэ Віці Бурскага) быў таксама жаданым, але не зусім нечаканым. Гэты светлавалосы магілёўскі хлапец пасля Горацкай сельгасакадэміі гадоў колькі запар працаваў аграномам у Агарэвічах, упадабаў тут сабе ў жонку мясцовую прыгажуню-настаўніцу Марыю Аляксандраўну і цяпер лічыўся сваім чалавекам. Яго новая пасада

Не преста —

— начальніка ~~раённага~~ упраўлення сельскай гаспадаркі, натуральна, змушала колішніх сябрукоў па нялёгкім — праўда, соладка незабыўным — халасцяцкім хлебе паводзіцца ~~сябе~~ ~~больш~~ стрымана і пачціва, хаця сам Віктар Іванавіч пачуваў сабе ў такіх выпадках куды больш наёмка, чым яго нядаўнія аднакашнікі.

= Сярод ~~тых~~ усіх, хто прыехаў тым летам у адноўлены раён, прадметам асаблівай цікавасці, вядома ж, быў першы сакратар і старшыня райвыканкома. Гэта якраз тыя, што апоўдні лясною сцежкай абмінулі Качайку і цяпер вузенькай — ~~у калёсны~~ на дзін калёсны след — ~~лясно~~ дарожкай кіраваліся ў бок Люсіна. Папярэдзе ішоў Мікалай Міхайлавіч Гвай — цяперашні першы сакратар, а ў недалёкім мінулым камсамольскі работнік з Пружаншчыны, інструктар абласнога камітэта партыі. Першыя тыдні новых, яшчэ невядомых да гэтага часу клопатаў не паспелі ~~[illegible]~~ пакуль што пакласці адчувальны адбітак ~~на~~ гэтым чалавеку. Адно па вачах можна было здагадацца (ды і то толькі таму, хто ведаў яго раней), што спіць ён апошнім часам малавата, аб нечым задумана, а мо і залішне непакоіцца. Зрэшты, тут, у Ганцавічах, ~~адразу ж~~ прыкмецілі ў ім адну асаблівасць, на першы погляд, падкрэслена настырную, але з такім непрыкрытым налётам добразычлівасці, што яна пачынае падабацца кожнаму, — ~~[illegible]~~ не звычайную цікаўнасць, а нястрымнае жаданне усё пабачыць на свае вочы, пачуць на ўласныя вушы.

= Вось і ~~сення~~ сягоння ён, можна сказаць, сілком улагодзіў не акрыяўшага ак след ~~ад~~ пасля прастуды Мікалая Платонавіча Калінку, старшыню райвыканкома, і пацягнуў за сабой паглядзець кілічнія натуральныя сенажаці ~~[illegible]~~, што параскіданы па наўкольных лясах да самых Хатыніч і нават далей — за Раздзялавічы.

= — Пабачым, што за спадчыну пакінулі нам з табой, — гаварыў

, калі не нагорщае, —

Твай, выходзячы з дома старшыні райвыканкома. — Наблага былоб які клок атавы ўрваць яшчэ...

Родам Калінка з Івацэвіцкага раёна, з-пад Косава. У вайну ён там партызаніў і, пэўна, таму любіць лес асаблівай, невымоўнай любоўю, як і ўсе лясныя салдаты апошняй вайны. Уранку ён, не збіраўся ў далёкую дарогу — ўгоса яшчэ паколвала пад лапаткай, але ж намер пасля абеду з'ездзіць у дровы. Сакратар перабіў планы старшыні. А сакратар ёсць сакратар. Калі ён з сынам ідзе, дык і табе нягожа заставацца ў баку.

Сенажаці расчаравалі першага іх абодвух. Былі гэта звычайныя балоты, густа парослыя лазняком, які буяў скрозь, на цэлыя кіламетры. Рэдзенькія стажкі што масціліся сярод балот на высокіх сцежарах, пакрокім разлівам абмывала вада. Адзін стажок стаяў на выдме, і Твай наблізіўся да яго, высмыкнуў яменю парыжэлага сена-атакі. Сказаў ледзь чутна, з уздыхам:

— Па такім сене малака не надоіш...

— І мяса не нарасціш, — пагадзіўся з ім Калінка.

Далей яны ішлі моўчкі. Думалі і на гэты раз аб адным і тым жа: з чаго пачынаць, якія рабіць захады, каб і тут, на Палессі, раслі ўстойлівыя ўраджаі, тучнелі арцельныя статкі? А думаць было аб чым. І па ўраджайнасці — у сярэднім восем-дзевяць цэнтнераў збожжавых з гектара, і па мясу — адно на дзве — тры тоны на сто гектараў сельгасугоддзяў, і па малаку — нямногім больш за сто дзевяцьдзесят цэнтнераў на такую ж плошчу — раён настолькі „трывала", з такім адрывам замыкаў абласныя зводкі — нават цяжка было меркаваць, калькі ж спатрэбіцца часу на пераадольванне гэтага адставання.

Так, думаць было аб чым. Часовая ліквідацыя раёна яшчэ больш пагоршыла і без таго незайздросны выгляд райцэнтра,

що то на Палоне ціна →

Дробліва раніцца.

~~Вёска~~. Апошнія гады з пачатку вайны тут амаль што нічога не будавалася, і таму нават такія установы, як райком і выканком раённага Савета, давялося размяшчаць у невялікіх, ацалелых з вайны будынках. ~~Канчалася лета, і хопіць сякіраю расталрацца дзеў на зіму, кадмой для скаціны~~ У многіх сёлы пракмітна „пастарэлі" за гэты час — моладзь падалася ў горад, не стала рабочых рук, скотаў і ва ўсім была нужда. Цяпер канчалася лета, і хопіць сякіраю расталрацца дзеў на зіму, кадмой для скаціны. Да ~~этага~~ гэта, на вёсках разгорнулася заняцце драбнавітных удзелкіраў пагоні за дзеўгім рублём, якія дзяні сноўдаліся на лета — збіралі грыбы, ягады, ~~жураўліны~~, дзелі лазу, а пто і проста крадзеж, займаліся браканьерствам. Словам, дурнем было аб'ект.

Непадалёк ад пазаўчыста — бідзюлавага азярэца на дарожку выцягнулася невялікі згрэбленых постацяў жаночы і падлеткаў. Усе яны ішлі за плячыма на вялікім мяху, ~~і~~ ~~пазу~~ ішлі зусім павольна.

— Пачакайце, людзі добрыя! — гукнуў зазад Гвай, калі постаці хацелі ўжо збочыць на суседнюю ~~у напрамку~~ ~~на~~ ~~Краснічы~~ ўлева — на Пагоню чы на Краснічы.

— Чаго табе? — паведамулася задняя ~~жаночына~~ кабета, асця, рэзка апускаючы мех на зямлю. — Заблудзіўся, ці што?

Пакуль вітаўся, жаночыны ~~асцярэ~~ з цікавасцю за ~~незнаёмымі~~ сялянскі ~~дарожнымі~~ ~~мужчынамі~~. І раптам яны насцярожыліся. Гаварыла адзін не шкілаў. Адкуль ідзеш — з бальніцы. Ніто нясуць — жураўліны. Адкуль самі будзеш — хочь забі, не скажуць. Чаму?

— Ат, спакайнай будзе, — за ўсіх адказала больш гаваркая жаночына і ўтупіла на сумелася. — А вы часам ці не новы сакратар будзеце?

— Ну, сакратар. А што?

— Ды так, нічога.

~~Раптоўна~~ Адна зрабіла ў аканах свой мех з жураўлінамі і шпадкай хадой ~~падалася ў лес~~ рушыла проз. Следам за ёй падаліся астатнія. Канчна толькі і пачнеш кідаць шаўдаком.

У гэты час

Недзе далёка за возерам, на ~~балотах, залітых цяпер водой~~ даўно забалочаных плёсах, запар прагрымелі некалькі ~~памяўнічых~~ бязлодных стрэлаў, як бы напамінаючы аб знамянальнасці сённяшняга дня ~~— адкрыцці паляванне на вадаплаўную птушку~~ для аматараў паляванне — адкрыцці сезону на вадаплаўную птушку. І адразу ж над лесам і возерам замітусіліся шматлікія чародкі качак, напаўняючы навакольле трывожнымі галасамі: кря-кря, кря-кря. Твой незадаволена адварнуўся, прысеў на замшэлы пянёк каля самай дарожкі.

z — Ягаду псуеце, растушчыце! Зялёная яшчэ...

z — Нічога, у хляве дасцее, — пачулася ў адказ што з-за паваркі.

z — Ну, што ты на гэта скажаш, таварыш старшыня? — паказаў ён аблудзяўшым пазіркам на сенажаць, дзе толькі што зніклі жанчыны і падлеткі.

z — Што тут казаць, — нахмурыўся Калінка. — Распусціліся людзі. Ніякай дысцыпліны. Калі гэта было, каб чалавек ішоў — куды заўгодна, рабіў — што схоча...

z — Пачакай, не гарачыся, — спыніў яго Іван. — Я не пра тое. Адсюль да Паланкі кіламетраў з пяць будзе? Да Красніч з лішкам будзе далей. Сама мала нарачана лясуць туды па два з паловінай журавін. Заўтра ж яны, мая, зусім няздатныя да работы людзі...

z — Ну, ўначы машыну пад іх падаваць з канторы не будзеш, — невесела зморшчыўся Мікалай Платонавіч.

z — Сам ведаю, што не будзеш. А варта было б.

z — А што там скажуць на такі эксперымент? — Калінка паказаў вялікім пальцам угару.

z — Хочаш сказаць: па галоўцы не пагладзяць?

z — То-та і яно-та, як гаворыць Дзяркота.

z Сцяпан Пятровіч Дзяркота быў першым дырэктарам МТС у Панкавічах. Расказваюць, што гэта з яго лёгкай рукі журавінам кожны год абвяшчалі калгасную вайну. Уласна кажучы, не журавінам, а іх зборшчыцам. Уся бяда ў тым, што журавіны паспяваюць акурат тады, калі ў калгасах пачынаецца ўборка бульбы і караняплодаў, павінны даводзіцца да ладу лён і пянька. Тэхнікі ў МТС было мала, ды і тая ў абразу, цэгла такога не ўгоды гэта, таму што надзея на ўсю і рукі жанчын ды падлеткаў. А дзе ты іх, тых людзей, утрымаеш у паслушэнстве, калі тыя чатыры забалочаных наўдобіцы наўкола літаральна усыпаны сакавітымі і буйнымі, як вішня, журавінамі. Журавіна, мабыць,

, чаты вечназялёны дробненькі попаўзень, —

адзіная ягада на Балесі, якая не вядае недароду. Колькі б ні палі ~~[illegible]~~ нарадзевані мадоз – журавінік выбрамае. Лоцуць не ўгадзіць суніца, гадзіца, маліна, аніна, брусніца, а журавіне хоць бы что. Вазілі возяць ее з балот да самай зімы. Сёньні тон надыхтоўваюць мяшковыя сельмагі, ~~[illegible]~~ дзесяткамі машыны (спачатку адкрыта, а пазней тайком) адпраўляюць разязныя экспедыцыі на Украіну, Смаленшчыну, пад Ленінград, нават быў такі выпадак – у Вологду. Ў непрыкметна для ўсіх журавіне падкочыла ў чане аніно ў дзесяць разоў. Недзе ў самым канцы пяцідзесятых гадоў у ~~[illegible]~~ Хатынічах пачала гадавала бульба ў зрадзках. Фрыгона быў там упадабаным на ўборцы, і як сумны напамінак аб ~~[illegible]~~ сваім адкрыцьцё аптымістычным настроі паміжу ~~[illegible]~~ чудное слова-падазёт „То-та і яко-та" ~~[illegible]~~ ~~з [illegible]~~ з нізкай даваенкай ~~[illegible]~~ дайшло і да нашых дзён: „То-та і яко-та, як гаварыў фрыгона".

Г – Хіба ~~[illegible]~~ фрыгону? – здзівіўся Твай.

Г – Не, толькі чуў пра яго. Дзівак ~~[illegible]~~ галовы.

Г – Хто яго ведае, ~~[illegible]~~. А калі дзівак, як навашта нам пазгадаць яго дзівосныя.

Г Каліка зноў хацеў быў паказаць вялікім пальцам уверх, але Твай сьмяцца ~~[illegible]~~ – лёгка кіўнуў галавой: пачакай.

Г – Уявім сабе, што адзін з нас сядзіць на вядзіцьце вуль таго дуба, – Твай паказаў на магутную крону вячыстага дрэва, ~~[illegible]~~ – А другі воса шуе, на чаім мёд. ~~А [illegible]~~ ~~[illegible]~~ Калі мёд відзен дол? ~~[illegible]~~ Твай больш тая сцежка, на якой найлепш мёдны.

Г – Сцежку адтуль зусім не ўгледзець, – згадзіўся каліка.

Г – То-та і яко-та – усміхнуўся Твай. – А яна, мін ішчыць, выводзіць на бойкую дарогу.

Глядзі:

— Элегантны, як гімназіст, —

:— Э-гр-гей!

На запозненні падвагорак

z На плёсах зноў, цяпер што бліжэй, чым у першы раз, праз зрэдкі паляўнічыя строялы, загаманілі ~~[illegible]~~ людзі. Галасы над вадой чуваць далёка, і Калінка, як больш спрактыкаваны ў лесе ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ пільна прыслухоўся ~~да іх~~, на голасе падняў Балкіна.

z — Нам Давыдавіч шчырце, — сказаў ён. — Зірнем, што там у іх?

z Каб не даваць кругаля, ~~Іван і Калінка~~ яны напрасткі падаліся ў бок забалочаных плёсаў і ў хуткім часе выйшлі на шырокі поплаў. Вады на ім амаль што не было, і атава стаяла роўная, густая. ~~Сена адсюль было звезена~~ Пасля першага укосу тут што не буялі марфа-купальніца, і лугавы рэзеда, і бялян-капуснік, затое ~~[illegible]~~ падалешнік, ~~зноў вымахаў вышэй~~ зноў вымахаў вышэй калень. Яго тоўстае лісце, бліскучае і акруглае, як конскія капыты, чанарліва пакручвалася на такім жа тоўстым і бліскучым чаранку. Над поплавам, нізка-нізка, лянівa кружыў чорны бусел, апошнім часам не такі ўжо рэдкі госць на Палессі. Аднак Іван бачыў яго ўпершыню і здзіўлены, ~~[illegible]~~, як ужопаны, сціха паклікаў Калінку.

z — ~~Які-і прыгажун~~! — пошапкам захапляўся сакратар, (птушкай) шыючыся ~~[illegible]~~ ўгусты, ~~[illegible]~~ слешнік ~~каб не [illegible]~~. Першы раз бачу. Якое ~~Хараство~~ (прыгажун)! Ды схавайся ~~[illegible]~~ (нарэшце) наўзмаеш...

z ~~[illegible]~~ — Позна ўжо хавацца, — пашкадаваў Калінка і ~~[illegible]~~ памахаў рукой на процілеглы бок поплава, адкуль адзін за адным брылі паляўнічыя:

z Праз хвілін колькі ~~[illegible]~~ на ўскраіне ~~[illegible]~~ леса, пад старым гнілабокім дубам, дымела невялічкае цяпельца, а побач ляжалі на траве сямёра прыемна стомленых людзей. Не былі б яны паляўнічымі, калі б і гэты кароткі прывал абышоўся без жартаў, ~~[illegible]~~ успамінаў пра адныя і цяперашнія прыгоды. Тон задаваў Іван Давыдавіч.

z — Паслухай, мілок, — штурхаў ён у бок Віктара Бурскага.

, з вигляду Нерухавы і уяжкаваты галавёк,

здаваны, як ён сёння адмічуўся. Тая ж новатыўся быў ~~г Бурані вінавата цеміхасіна~~ нагада сенні на разлю
ягонай страляніны, А яна не заспявала. Відзе ён, чысце не
спіць — не страляе. Давай трэба Глебу: страляй, у шы
рыпіно нейстрайное!..

г Бурані вінавата цеміхасіна, гакае, мітэ скажа Глебка.
А той, як заўсёды, не спяшаючыся ўбіраецца ў гаворку, нільга больш
здзіўны маладзіны. Увогуле Аляксандр Мікітавіч Глебка,
дзеці самадзейнага дапіскома, з выгляду галаваў вельмі
паважны. Ідзе ён сляза — узважыць кожнае слова,
ідзе ён стоіць — упрыгінуўся ў бясспячнасці. ~~Сёння ён~~
~~нечакана здзівіў Бурэмала сваёй зухаватасцю~~ Родам
ён з Віцебшчыны, Беларусь, сінявокі, як і амаль усе віцебляне. Да прыезду ў Ган-
чавіцы прадаваў заатэхнікам у саўгасе, зімой ён
ходзіць Вышэйшую пазнаўчую школу, быў інструктарам ~~Бурэ-~~
~~мала~~ абкома партыі. Сёння ён нечакана здзівіў Бурэма-
га сваёй зухаватасцю, што той цэлы ягоны шэк не мо-
жа апамятацца. Задта было Віктару Іванавічу закры-
чаць у сваёй ~~заспяве~~ схованцы аб нясправядлівасці страляніны, як
Глебка, нуляй падлячыў да яго, ~~заспяваў~~ (схапіў Віктараву ~~[illegible]~~ і ~~[illegible]~~)
у кацёлы стваліў два патроны і ~~[illegible]~~ ўтравіў
~~стрэлы ў~~ падбразіў каўку.

г — З кім не бывае, — паблажліва гаворыць ~~Аляк~~ Глебка,
і, каб заняць не вельмі прыемную для Бурэмала гаворку,
~~адрэзуе~~ вельмі пазітыўна на Аляксея Сеняшку, які
сядзіць паводдаль, па-турэцку падкурчыўшы пад сябе ногі ў
вялізных гумавых бахілах. — Хай лепей Алёша расскажа,
як у Дзяніславічах на фэйсэ пазвалі.

г Гаючыся самадзейнага Аляксей Якаўлевіч Сеняшка — галаваў
патрэйшчык. У вайну, яшчэ падлеткам, ён быў у партызанскім
атрадзе і ўжо тады вылучаўся сярод сваіх ~~арыгінальнасцю~~ разведчыкаў —
Кемлівасцю і спрытам. А сярод палеўшчыкаў ён праславіў
і як трапны стралок, і як тулы, надзейны таварыш, заўсёды

z Бурскі загадзя пачынае кіснуць ад смеху, і Балкін
зноў штурхае яго ў бок:
z – Пачакай, мілак. Сапсуеш усе абедню...

гатовы любую здабыту падзяліць шчодрам.

Z — Гэта то сядзе чысторыц, — гаворыць Сямёна. — Хай, заместа яе хто-небудзь другі раскажа?

Z — Гаворыць сам, пасмяяць яго, і Алёна згадзілася.

Z — Дзела было ў Дзянісавічах. Тады пачцве Сямёна. Тады два гады назад. На пазнім падаўні адправіліся тады на дзіковы брэгі Рэчкі і аднаарамільны Кадзенкі; на дарозе да іх пристані Сайка Цыган і здарэнне Сямёнік. Узяні дзіка, рабетыкага такога, за вагонам, у заданнік. Стрэлы на ім разоў дзесяць, і ўсё міма. А тут, як на зло, пайшоў дождж. Снег растаў, і след згубіўся. Тады вецер разгалочча хлопцы дамоў, стомленыя і злы. І раптам бачаць у сутынках, што за Сайкавым гаспадам ляжыць той рабетый дзічок падкрушыны і не мамкае. Узрадаваліся ~~хлопцы~~ усе, ды дзеці. Самы адразу ж прыдумалі, адвезлі дзіка. Сайка дамоў шкадаваў, каб жонка кадзенкі адвезьла, завідна ў кдаму збегала. Як свежаваці, Рэчкі згледзеў у лыч дзіка дзячок, насяроміўся быў. Але Сайка разважыў, што дзеці чыпед і паўсюдна і колькі заўгодна. А ён, падла, абаждаўся, вядзь, дзе попала і ~~вы~~ падгоніў ~~тады~~ на лыч гэты самы дзячок...

І вось сядзець яны ў Сайкавай хаце, ласуючча свежатінай, пахваляючыся. Вопілі на чарцы, на дзіці. Весялы загаманілі. Тады гаспадар кажа, што суседа Грэта было б пазваць, бо дуна добры сусед. Пакликалі яго. Усе разам сядзяць ~~ззаду~~ ззаду за сталом, частуючча, колькі ўлезе. І раптам сусед убачыў на ўмоне галаву дзіка з дзячкам, уцёўся ў яе вельма. А потым як выскачыць з-за стала, як закрычыць: „Што вы надабілі! ~~І крыем з хаты~~ Гэта ж мой дзячок! Учора ўвечары пасячок прапаў, я яго пад кдзіцыну выцягнуў, а зачапаць не пашпеў"! І ~~— крыем з хаты~~ тут жа павіс над чабарам — мёртвая стала...

Z Апошнія словы Сямёнік тонуць у другім рогаце. Смяюцца-ўсе,

погода, треба абавязкова прыбраць ахаву...

5 гордым адзіноцтва

і — фізіна — коміны смяецца па-свойму. Тата ж сапраўды, мог рашыць той мудрэц, які паабяцаў правадзіцелю пану расказаць аб ім усю праўду і праўду яго толькі аб адным: засмейся. Каціна смяецца заліваецца, шчыра — увесь, як неба, ~~на вачах~~. У Балкіна смех празрыс-ты і мяккі — такі не зробіць зла чалавеку. Смех Буракага падкупляе ~~сваёй~~ адкрытасцю, прастатой; Віктар Іванавіч нават не мога стрымаць слёз, калі смяецца: яны сыплюцца з яго нік вачэй, празрыстыя, як пацеркі. Івай смяецца стрымана і Надзечка: раз-другі сцепануцца плячыма — і ўсё; адно ў шэрых прыжмураных вачах, якія доўга будуць ~~[illegible]~~ свяціцца прытоеныя смяшынкі. Вось і ўсенца ён сціхаў, пакуль рогат улягацца, як нічога і не было, загаварыў да Буракова:

— Атаву не паклалі бачылі?.. Давайце заўтра ранічкай збярэм актыў і разбярэмся па калгасах. Пакуль стаўся

Яго ахвотна падтрымалі. ~~Та~~. Глебка нават выказаў меркаванне, што з атавы набярэцца сена ажно больш, чым з першым укосе. А Каціна ўздыхнула:

— Будзе мая Паўлаўна і ў Ганцавічах ~~у пазы пачне~~ кірзовымі дрэвамі.

— Якімі? — не зразумеў падзяцца Івай.

— Кірзовымі. Кожную раніцу, як ~~будзе~~ памінь пеў, будзе кіясці мяне на гэты свет сталіць..

Жарту не прынялі, бо ўсе ~~ведалі~~ добра цыкі Надзею Паўлаўну, жонку старэйшых ~~раёна~~, па-вясковаму простую, дужа лагодную жанчыну, якая дужы не чула на такі ў мужу, але і б коням, хто працаваў з ім побач.

У Ганцавічы ўсе сяньёра вярталіся полем. ~~Пацаро~~ Пасвецца за Балкіным, ~~[illegible]~~ шыбавалі пара ўвоз, прама на скопам, — уяжава-ота. Да яго хады змог прыстасавацца толькі Андрэй Віна-ка, і яны абодва, ціха куравалі уперад пяччаным шляхам у бок ... -цэнтра. Трохі наўзбоч, уяжка, як па сцяне, Зотулі

Глебка і Будрэві. Міт іні пачынала завязвацца нешта накшталт сяброўства, і ~~[illegible]~~ Таня з Валікам хутчэй за ўсё, таму і адсталі ад іх, каб даць людзям пагаварыцца ўволю.
Z Спытаецца: а хто ж быў сёмы? Быў тады. ~~[illegible]~~ У той недзельны дзень ~~ён~~ яму ўрачыста падумалася: а ці не напісаць ~~[illegible]~~ пра ~~[illegible]~~ гэтых людзей ~~[illegible]~~ нарыс?

2. Арцём злуецца

Z У Ганцавічы Кірыла Васільевіч Арцёменка прыехаў недзе ў ~~[illegible]~~ пачатку сорак дзевятага, у самы разгар калектывізацыі. Як ён сам не раз ~~[illegible]~~ прызнаваўся пазней, палюбіў яго гэты край адразу, з першага позірку. Асабліва людзі — простыя, памяркоўныя, акуратныя, такія, як і ў Жураўвічах, што на Гомельшчыне, на яго радзіме. Пасада другога сакратара райкома ён займаў тады, пытаннямі сельскай гаспадаркі прыйшлося [illegible] маладому партыйнаму работніку, [illegible] [illegible] [illegible], адразу заняцца. Гаварылі, што ён першыя гады не прызнаваў ніякага віду транспарту: пешкі абыходзіў усе хутары і засценкі, ведаў у твар ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ сталых людзей, а нават дзяцей. Так здаралася тады, у першыя пасляваенныя гады, што маладыя калгасы тут доўгі час ~~[illegible]~~ „тапталіся“ на месцы. І Арцёменка сам больш перажываў за гэта, часам месца сабе не знаходзіў. Потым не вытрымаў: ~~[illegible]~~ падрадзіўся [illegible] пайсці працаваць у ~~[illegible]~~ вёску. Просьбу яго ўважылі і ад самога спаткання на тым часе, [illegible]… ~~[illegible]~~ выбралі старшынёй у калгасе імя Кірава. Так-так, [illegible]. Не зразумеў [illegible].
Z ~~[illegible]~~ Цяпер стала модным пісаць і гаварыць, што новы старшыня атрымліваў у тыя ~~[illegible]~~ разы ад свайго папярэдніка дабітую да ручкі гаспадарку. Было і такое. Але ж [illegible] [illegible]! Папярэднік Арцёменкі [illegible] нічога не дабіваў. Ён быў проста недарэчным чалавекам. Пра такіх

Рэта дакладна:

Такі валялася тое крэсла ў бакоўчы, пакуль яго гаспадар, як ён сам казаў „здзейсняў агульнае кіраўніцтва" і „давай калгаўцы перадзь" — „ламаў дровы".

гаворылі раней, што ён і ў (самага ўрадлівага года) будзе сядзець на нічыйнай бульбе. І не на сваёй, не. Не было ў яго, ~~ён гаворыць~~ (галоднага), гаспадарскай жылкі. Нават свой стол, ~~ён~~ ~~што~~ ~~ён~~ і для яго стаяў у вузенькай бакоўцы, арандаванай (калгаснай) пад кантору сялянскай хаты, ён перадаў аднаму з рахункаводаў, (ва) ўдзіўляючы сваё рашэнне нікому незразумелым пытаннем: «Ды, браток, (габлюй); мне і кожна аднаго хопіць». Такі сапраўды мог пазбяжыць, пазбегнуць абірання, ~~мясцы~~, палыні іх у халоднай вадзе.

Прыняў Аляксеенку (калгас) з вялікай радасцю. Ён справаздачна-выбарнага сходу хацеў было абвясці недабрым днём. Дзе там! Праз пагрозіны нашага сходу Кірыла Валчыўскі здаў свой адрэзаны кізяк, недзе вакуку і кірзавыя боты, (кепку) — вальмінінку і — пайшоў на калгас: ад хаты да хаты, з брыгады ў брыгаду, з вёскі ў вёску. І гнаў — кожны дзень. Жонку сваю любую маніпулюе, пазбавіў ўмяшчэнні на дваццаць, сына ўладкаваў да механізатараў. Толькі на вечарах (сам) падоўгу заседжваўся ў (новай) бакоўцы, і да яго вялі людзі — без стражу, без стуку, і з гораем, і з радасцямі. Ладзь і назвалі яго, на-вясковаму проста і шчыра: дзед — чалавек.

А вось (дакладна) прыстыжала назваць яго Аляксеенкам, і ён (ніхто) не ведае. Называлі ~~яго~~ так за вочы. І называлі абавязкова з любоўю. Ён ведаў аб гэтым і нікалі не ~~сердзіўся~~ ~~крыўдзіўся~~ крыўдзіўся.

Тым часам справы ў калгасе пайшлі на лад. Людзей нібыта падмянілі: за мяжу браніць — рабілі адзіны. І праз нейкіх два-тры гады калгас імя Кірава стаў перадавой гаспадаркай у раёне. Прычым, чаго ён сам не ~~стараўся~~ на месцы: мяжа — то ніва ўрэшце. Вацім пазводзіць, пывёгадаўні, будаўнікі. Грэдзі ўзорныя ўпрыгожылі сталіцу мядзы. За перадавыя адзнакі, а праз (сем) год — вытрымаў узнагароды ~~ўрэшце~~ — ~~ордэн~~ Леніна.

Аднаўленне раёна ў Ганцавічах Арцём сустрэў з незвычайнай радасцю. Калі ён радаваўся ці злаваўся, усякі раз густа ўжываў слова „слухайце".

— Гэта ж, слухайце, вельмі правільна. Цяпер, слухайце, раён нам бліжэй, хоць паскардзіцца будзе каму...

Але скардзіцца ён не любіў сам, ды і недалюбліваў тых, хто скардзіўся. А вось раіцца любіў. [illegible] бывала, на ўзмежку ў полі з механізатарамі і палявodamі(?) выпытвае, выпытвае аб усім на свеце. І калі што-небудзь параіць што-кольвечы — век не забудзе свае парады, пры выпадку прыгадае аб ёй. Неяк захварэў быў механік, і Арцём, як толькі дазнаўся пра гэта, паехаў у адведзіны. Палудзень(?) пагаманілі. А потым і кажа механіку:

— А памятаеш, слухайце, пра што гаворка? Хіба ж можна, гэтулькі снарадамі(?) [illegible] розумна! Цяпер, браток, не мёдам [illegible], да бязводны(?) мёдам. Думай [illegible] калі з абоем [illegible], слухайце.

Парадамі Арцёма даражылі ўсе. Што ж датычыцца [illegible] парад, дык іх ён ніколі не давяраў(?) [illegible]. Найбольш слухаў чалавека, спачуваў, калі гэта трэба, а потым неўзаметку неяк [illegible], пачынаў раіцца з суседзямі(?). Потым памаўчыць і скажа: „А што б я сам, слухайце, рабіў у такой сітуацыі?" І выкладвае ўсё, як на духу.

За гэта і любілі людзі Кірыла Васільевіча, ніхто не грэбаваў сустрэчай з ім. І ніхто не крыўдзіўся на яго адкрытасць. Нашто ўжо [illegible] дапякаў сваіх спецыялістаў [illegible] [illegible] яго, як да бацькі роднага.

Увосень Арцём нечакана захварэў. Быў у полі, [illegible] над градкам(?), ды так і не здолеў сам выпрастацца.

Да дамы Арцёменкі Твой падыход ~~[illegible]~~ адвагаркам

спрабаваў усміхнуцца Арцём, але усмешкі не атрымалі

Адвезлі яго дамоў, бо пехам у бальніцу ён катэгарычна адмовіўся. Наваротаў! Сакратар парткома Рыгор Сцяпанавіч Касянкоў пазваніў у райком і аб усім расказаў першаму сакратару.

Мабыць, машынальна сустрэла яго каля вясніцах і праводзіла да хвароба. Арцём ляжаў на нізенькім драўляным ложку, бледны, спакойны.

— Заедзем жа ў бальніцу, тым больш, які выключнае цяжкае паражэнне, — загадаў сакратар. — Заедзем-! мабыць... Вы ж пачакаеце...

— А-а, нікуды праца мяне не вязьме. — У вас сапраўдны, спецыяльны [illegible] кантракт. У вайну не пад цягамі снарады разрываліся і то нічога. А тут — жывем забалеў... Падумаеш — хвароба. А вы, скажыце, ступаць зайжаць надобі не чым хаты. Сядайце лепей, пагаворым... Паслухай, мамка, пакуль мы тут...

Жонка стаяла Нечакана заплакала:

— Сварыцеся чаго мне.

— Не будзем мы сварыцца. Паслухай, маці, паслухай.

Калі яны засталіся удвух, Іван зразумеў, што Арцёму вельмі рупіць пагаварыць абнятым з века не века сакратар падсеў бліжэй да ложка. Пачаў Арцём здалёк, падбіраючы кожнае слова. „Пакрыўдзіць не хоча" — падумаў і палягчэў:

— Давайце ў адкрытую, як быццам ведаеце:

— Я не ўмею іначай, — прызнаўся Арцём з падушкі і: — З журавінамі у вас атрымалася неблагога. Не жартачкі: у Чудзіне — сорак тысяч гаптоўкі катлавіну ў Каіу, у Хатынічах — па расы сотні [illegible] [illegible] атрымаліся. Не сеяў, не палоў — і раптам такія грошы! Людзі, нябось, задаволены?.. Я так і думаў. А што яны зараз запатрабуюць ад вас?

— Як — што?

— Вось гэта мяне, слухайце, асабліва трывожыць. Я усё сваё жыццё, можна сказаць, у вёсцы, трохі ведаю псіхалогію селяніна, Для яго кожна зрабіў добра — ён задаволены, узяў, разумееш. Адзін у нашых уважлівы яго найамбіцыі —

Некалі (калісьці)

Арцём пачынаў знакацца, і —

~~надзей з'явілася такая праца да намоўве~~ нечакана. А праз
тыдзень-другі і адведзена месца, у горадзе працуюць. Апошні цяпер у
Землякова — хоча выказацца, і хоць яму падавай і гэта
Z Ужо тата [illegible], а [illegible] не чакаў ад Арцёма
~~[illegible]~~ Каб хто іншы сказаў, не паверыў бы.
6 Падумаў: „[illegible] Я адначасова цяпер ~~[illegible]~~ Зашнуць, дзесяць гадоў не быў у вёсцы“. ~~Так сказаў у галаве~~ Гэты час ~~[illegible]~~ Арцёменка гаварыў далей. Яго непакоіла ўсё на свеце. Угору на ног пакінуў навыбраную бульбу ў разорах — ён не мог заснуць да самага ~~ранку~~ чатыры гадзіны, а каб запазнаў. За апошнія тры годы ніводзін з выпускнікоў мясцовай дзесяцігодкі не змог, як гаварыў Арцём, „прабіцца“ ў вышэйшую навучальную ўстанову — стаджынне без ~~[illegible]~~ мала што не абыдзецца: „~~[illegible]~~ Ат вы іх там вучыце, калі ніхто паступіць не можа“. Загадчык сельмага кожны дзень абівае парогі[illegible], машыны просіць, каб тавары завезлі. Дасі і на дзве, і на бры. І ўсё мала. Ваша што на [illegible] ложак глядзець не хочуць — гарнітуры падавай, пыласмокі, машыны. „Адкуль такая праца да машыны ў людзей?“

Z Твой слухаў моўчкі, не перабіваў: „Хай выгаворыцца, набалела, ~~відаць~~ відаць, у чалавека“. Урэшце, Арцём загаварыў, відаць, аб самым важным для сябе.

Z — Скажыце шчыра, Мікалай Міхайлавіч, можа я ўтару, можа не разумею што-небудзь?.. Чуў, я знаю болю людскую, і гэта мяне збівае ~~[illegible]~~. ~~Раней~~ не было. Грахоціцца чалавек раней за ~~[illegible]~~ [illegible] і ўсё дзень шчодра. А цяпер? Не весьмі катэгорычна сухах [illegible] везвне.

Z Калгаснае разумеў, што перакананне ~~Арцёма~~ яго [illegible] на семні органам, камандным прыпадам. Ды [illegible] свежым. Ён капаўся ~~[illegible]~~ у памяці, але нічога не знаходзіў.

Z — Можа я ~~[illegible]~~ сапраўды састарэў? — паўтараў Арцём свае запытанне і скурчыўся як ад холаду, ~~[illegible]~~ на сапраўдны захінуўся бялявай пасцілкай.

z — Нічога вы не ўстарэлі. Сталіся. А вось пра нячэснасць — увогуле не ў той бок паехалі...

z — Як — не ў той бок? — Арцём ажы ~~падскочыў~~ прыўзняўся на ложку. — Усе цягнуць, каму не ленасць...

z — Няпраўда! — перабіў яго Гвай. — Няпраўда... Не ўсе... Вы ведаеце вуліцу, на якой я жыву? Так, па дарозе на спалакур... Дык вось, прыходзіць да мяне нядаўна адзін чалавек з нашай вуліцы і просіць прыняць меры: Аказваецца, непадалёк ад хімлясгаса, пад плотам, трэція цуткі стаіць мех пшанічнай мукі-пыўлявання. Ніхто яго не сцярэ, і ніхто не крадзе. Чуеце: мех пшанічнай пыўлявання.

z — Адкуль та ён узяўся? — незразумела узняў бровы Арцёменка. — З неба зваліўся, ці што?

z — Не з неба, а з вельсіпеда. Уаднаго п'яніцы. У хімлясгасе ў нас робіць, разгільдзяй такі. Пры дні ён сам хадзіў каля ~~сваёй~~ той мукі і не ўспомніў, ~~што~~ як купляў яе ў хімлясгасаўскім магазіне. Люся Сямашка, прадаўшчыца, прыгадала.

z — У вецы б ~~нас бы~~ той мех не стаяў, — ~~уздыхнуў~~ зазначыў Арцём. — Яму б хуценька ~~ноги~~ прыставілі.

z — І знаў няпраўда! — цяпер ужо, здаецца, пачынаў злавацца сакратар, але тут жа стрымаў сябе, загаварыў зусім спакойна: — Няпраўда, Кірыла Вайльевіч. — Вы ж ведаеце, даўней ~~у нас~~ тут, наўкруга, латышоўцаў лічылі самымі адпетымі крыхаборамі. Расказваюць: калі лактышовец з'яўляўся, скажам, на базары, яго гналі ў ~~карыжнь~~ загрывак ад кожнага воза. Вось адтуль і пайшло: „Лактыш, адыйдзі ад воза"; „Дык я ж нічога не вазьму"; „Але нічога і не пакладзеш"...

z — Чуў пра такое, — кіўнуў Арцёменка.

z — А цяпер? — працягваў Гвай. — Надеўна — вы чулі, мусіць, пра гэта? — у Лактышах пагарэлі юзік Матуліс і Мікола Мышкавец. І самі, і дзеці засталіся ў

Залоз Талакой робець
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ in новы хатъ.

тым, у чым былі ў палі. Дык вось, тыя ж самыя лак-
тышоўцы на другі дзень пасля пажару сабралі кож-
наму па дзве тысячы наяўнымі і прынеслі: наце, будуцеся...
Z — Гэта добра, вельмі добра, — аж пасвятлеў з твару Ар-
цём. — Але ж...
Z — Але ж, — перабіў яго Твай, — не кожны, ~~[illegible]~~ хочаце сказаць, на пуп
возьме. На жаль, ёсць такія. ~~Але ж~~ Толькі іх жа адзінкі. Лічаныя
адшчыпенцы. Большасць якраз такіх, як Мікалай Крупо-
ніч ~~з Хатыніч~~...
Z — Хто такі? Не чуў пра такога, — насцярожыўся Арцём.
Z — Малады трактарыст з Хатыніч. Той зімою вывозіў сена
з балота. Праваліўся яго трактар пад лёд, дык ён
у ледзяную ваду кінуўся, каб зачапіць тросам за крук.
І выратаваў трактар. А так, лічы, крышка была б ма-
тыне.
Z — Малайчына! Якія малайчына! — Слухайце, гэта ж...
гэта ж — герой! — Арцём прыўзняўся на ложку,
заўсміхаўся і пацягнуўся рукою да тумбачкі, дзе па-
вайсковаму акуратна складзеныя ляжалі ~~[illegible]~~ кіцель і штаны-
галіфэ старшыні.
Z — Не-не, — адхінуў яго руку Твай, — вы ляжыце, Кірыл
Валічэвіч, не ўставайце. Лепей дайце мне слова: як
толькі трошкі ачуняеце, паедзеце ў санаторыі.
Z — Выкапаем бульбу, — згадзіўся Арцём, — потым, куды
скажаце, паеду...
Z Такі ён, сакратарскі хлеб. ~~[illegible]~~ Не будзе памылкі,
калі скажам: самы цяжкі і ў той жа час — самы
пачэсны. Бо справу заўсёды маеш з людзьмі, такімі
рознымі, такімі непадобнымі адзін на аднаго. Усе мы
людзі, усе мы чалавекі, і ўпаўне натуральна —
ніхто з нас не застрахаваны ад памылак. А
табе памыляцца нельга, сакратар. У цябе шмат
правоў, але наўсягды ты пазбаўлены ~~[illegible]~~ права ~~аднаго~~ — памыляцца.

Мова здабіць палыну землярэб — не ў гэн насеяць збаўтыну чі пакідзіць бульбу, мова „пчаляхнуцьі" — прагледзіць, калі ў аховіу прыйшла самая здрайная ~~дзерева~~ ~~дзерева~~, пчаляр гаварыць прадзявае дзей — уці мова быць: не палыках вузнаеся. Табе ж палыкуча шельга: ты маеш справу з людзьмі, ~~больш гаго, ты — увасаблення~~ ты будзеш за кончыга галавой. Пакажы галовку дадоіу, і ён пойдзе па ёй, удзячны табе, такай спорнай хадой — запобудзеся. ~~Трэба сказа зала: крэты лаўнёцы у пайіх~~. Галавек дуп-ніе ў дарозе, бо ён нададнаны для яе.

= Лёгка сказаць: пакажы галовку дадоіу. У кончыга яна свая, адзіная. І кожны з нас па-свойму ~~розны шукае~~ ~~яе~~ розніцца, сабе выбіцца на яе. ~~Як мага хутчэй~~ Ды не кожны гэта удаецца адразу. Адзін шукаць пакрыўдзіць на яе розныя прадзіды-нядзіды, другі хоча даўсі ~~даўсі~~ нацяжкі, трэцці шукае навобмазак, а ў канчатковым выніку не ілятуча дзе-небудзь цэбог дарогі, ківаўшы, ~~падна~~ ~~Гдзеньь~~ сіны, і як правіла, выпадае на дно такіх ціхмяных заводзь. А стазгаз вада — хіба ж гэта вада?!

= ~~З другіх дзвен~~ Сярэдзіне адзод людзей лічылася за гонаце здабіць галовку добра. ~~Ты можаш, як можаш — такі добра~~. Сядзе мноства шляхоў да яго, ~~добра~~ зуцім не выпадкова перавага аддавалася мяхвіна дарозе. З другіх давён дайшло да нас: „Калі ты пакажаш галовку дарогу, ~~задыхні спалоіна~~ — значыць, дзень пчаляку не дадма"...

= Аб гэтым думаў Іван, выходзячы з дома Аксінні. З Аксінні дзень радоўны, і, пакуль сядзеў у сцяжынцы, на вуліцы пачало змяркаць. ~~Нарэшце~~ Нарэшце за вёскай, над бульбяным палетам, у бясхмарным небе ляціва пераадоліваліся хлубы Тлуга — тоўстага дыму — там пачалі бульбаўтік з-пад лесу дапоўнена ~~распаўна~~ — тамашні

[illegible] Gregersdal,

гуд цягавіка — пэўна, які-сь недасведчаны шафёр на-садзіў на машыну і цяпер ніяк не можа выехаць на цвёрдую дарогу. Сакратар ... газік на ... звярнуў свой „газік" з шашы-камунікі ўлева, праехаў колькі і спыніўся непадалёк ад кручніку, у самым канцы поля, дзе сёння многія (уведаў гэта ад Аўдзеева) закапвалі ў канцы бульбу. На бульбянішчы цямнелі — віднеліся постаці калгаснікаў — „дабівалі хвасты" раздражнёных ужо градусаў. У тым месцы акурат канчалася сухое поле, ... і палымянеў новы, залягаў хадваў Ванас ад балота на ўласнай ініцыятыве Аўдзеенкі. „Як там бульба?" — падумаў Іван і напрасткі пайшоў па мяккай ралі.

Калгасніцы пазналі, абступілі сакратара.

— Кажуць, сёлета нішто вартая, — расказвала адна з іх. — На балоце — як каменне, а да гібелі яе хаця, (рэдкі аддзявала). А на ... і сёлета дробненькая — дробненькая.

— Сталі мы, тыя? — памацаў Іван.

— Нічога, — зноў азвалася хаця не ... калгасніца: — Апагодзілася пад восень; бочна, каб на раніцу замаразак не стукнуў.

— Не стукне, — загуў на дзе ... — А калі і стукне, дык нічога кажуць не зробіцца, ... пэўна ... вацацкамолай, нічога.

Калі канчаў пабліжвала цямнець — там гаспадараваў ужо вартаўнік, і Іван пайшоў на агеньчык. Стары дзядок ля агеньчыка ... калоцячы шапку, заўважыў сакратара, ён па-салдацку выцягнуўся, узяў „пад казырок".

— Вольна, сам радавы, — засмяяўся сакратар і павітаўся: — Ну, як жывеце-можаце?

спускаю у к-се.

2 – Нішто сабе жывем, – старонка зачаварыў вартаўнік, – Адна ў нас бяда: старшыня захварэў. Вам, таварыш сакратар, трэба узяць яго ў рукі. Ані сабе не глядзіць. Каторы год у нас і ні разу у водпуск не хадзіў. Я так мяркую: машына зялезная – і хая штогод догляду патрабуе. А чалавек не зялезны, яго штодня глядзець трэба. Тым больш такога заловека, як наш Арцём.

2 – Што, падабаецца старшыня?

2 – А як жа! Такіх людзей берагчы трэба

2 Дзядок, як амаль усе пажылыя людзі, аказаўся ахвочы пагаварыць. Было цікава паслухаць чалавека, пражыўшага доўгі век. Карцела даведацца, што думаюць людзі аб сваім старшыні, аб

2 – Правільны ён чалавек, наш Арцём, – гаварыў дзядок. Я зайздрошчу яму, па харошаму зайздрошчу (умее ладзіць з людзьмі) Іэта ж колькі да яго ў нас перабыло старшынь, аніводзін у падноскі Арцёму не гожы быў. Спытаеце: чаму? Дытаму, не умелі ладзіць з людзьмі, зямлю не любілі. А ён любіць яе, матухну, душа любіць. Каб на тое мая воля была, я б ставіў старшынямі толькі таго, хто любіць зямлю.

2 – А як даведацца – любіць чалавек зямлю ці не? – спытаў Івай.

2 – Як? Пацікавацца за ім. Лётае на машыне старшыня з поля на поле – якая ж тут любоў. Ты яе, матухну, пяшочкам абыйдзі, паслухай-пашпохай карміцельку, і яна ў доўгу не застанецца. Я так мяркую: зямлю, можа, больш, чым жонку любіць варта. Жонкі-яны розныя бываюць. А зямля – яна адданая таба да скону...

2 Вартаўнік трошкі памаўчаў, падумаў, а потым ~~сказаў~~ працягваў:

2 – Я вось што хачу вам сказаць, таварыш сакратар. Апошнім часам Арцём, па-моему, залічне злуецца.

Адно што не так, — але пачырванее. Яно, праўда, людзі цяперака пайшлі нейкія асаблівыя. Незгаворлівыя. Толькі ж усіх на адзін капыл не пераробіш...

Вартаўнік нечакана замаўгаў, прыкухаўся. Гукнуў у цемру:

— Каго там поначы носіць?

— Гэта я, Іванавіч! — пачуў Твай голас Арцёменкі — Іду сабе дый думаю, хто гэта там грэецца.

У ватоўцы, кірзавых ботах Арцёменка здаўся (зусім) сяў побач з салдатаром на хворасць, прынесены, пэўна, дзядком на ноч для цяпельца.

— Будзем сварыцца далей? — першым парушыў нёмкае маўчанне Твай.

— Не, слухайце, не будзем, — адказаў Арцёменка.

— Тады збірайцеся ў санаторыі.

— От выкалаем бульбу...

Забягаючы наперад, дзеля дакладнасці прыгадаем, што толькі яшчэ праз два гады Твай можна сказаць сілком адправіць Арцёмку ў санаторый. Упершыню за дзесяць гадоў работы ў калгасе!..

Ах, Арцём-Арцём.

3. У нічыйным лесе

Зіма лягла нечакана. Снег паваліў недзе апаўночы, а ўранні, калі людзі спяталіся на работу, яго намяло ўжо месцамі мала што не да кален. Праўда, за райцэнтрам, на гаце, сняжок быў зусім плыткі — па шчыкалатку, не болей; затое на платоў і ў пераможах грувацціліся самыя сапраўдныя суметы.

У той дзень раённыя упаўнаважаныя разъяздаліся ў

~~[illegible]~~

дзе ідзе вайна і нашы яе размяшчаюць раённы камітэт партыі,

перадзім сядзенні

— Зе дваццаць з пішкам гадоў —

падшэфных калгасаў, ~~Тэдзіну~~ Кэйдзю раніцу ў бальш-менш значных установах, ў арганізацыях, на камунальных прамысловых прадпрыемствах ~~[illegible]~~ не сустракаў Тэддзі. „Бясконны" упаўнаважаных, перш чым адпраўляцца на суботнюю сустрэчу, рабілі адчайныя спробы знайсці шафёра [illegible] або проста ушчадзіць ~~[illegible]~~ шчаслівых уладальнікаў аўтамашын, ~~[illegible]~~ ці матацыклаў „падкінуць" іх да патрэбнага месца.

2 Нарэшце вельмі ахвотна, ён тым на Кастрычніцкай-чыгуначнай ~~вуліцы~~ рэальнычах каля белага аднапавярховага доміка, дзе і дзейніцы і пакуль яе [illegible] па-ранейшаму падпісваў свежай заводскай фарбай новенькі „газік". Вакол ~~Каля~~ яго закрапчадка ~~[illegible]~~ пахаджваў Тол Кот, Нягаваркі ~~Нязменны~~ райкамаўскі шафёр, чалавек надзвычайнай сціпласці ~~старанн[illegible]~~ і акуратнасці. Ён ведаў у твар усіх тысячы падзваленых, ён ~~[illegible]~~ Тол любіў і любіць гаварыць „гаспадароў раёна", і ні аб адным з іх ад яго ніхто не чуў благога слова. Хіба што больш за іншых ён ушаноўваў чалам Вячаслава ~~[illegible]~~ Шакальскага, якога возіў амаль што чатыры ~~больш~~ ~~за тры~~ гады — пакуль што аскордны тэрмін для усіх, каго даводзілася возіць ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ ~~не [illegible]~~ ры і не ўшанаваў ён бы [illegible] іншым. Што ж датычыцца усяго трох [illegible] „камандзіраў" ~~[illegible]~~ — маўчала.

2 Ды і ўсе шафёры, Тол недалюбліваў зіму і, збіраючыся ў дарогу, амаль заўсёды ~~д~~ загадзя настройваў сябе на закладзены лад. Спакойна ён уздыхаў адно тады, калі вяртаўся з рэйса і ставіў свой „газік" у невялікі гараж. ~~Надакучлівы~~ раскалыванні ~~[illegible]~~ ~~хляўкоў каля нага, [illegible] да [illegible] уздоўж заходніх абласцей [illegible]~~ міжвыгада аптэкара Мусіць, таму ён ніколі не „засядаў" у дарозе. Заўздроснікі, кіраўнікі раённых служб ~~[illegible]~~ на поўным сур'ёзе пагаворвалі, што па Колу можна смела зверыць гадзіннік. — даказаць у часе —

2 Гэтую якасць шафёр адзначыў і ў новым сакратары райкома: спазнаў на дзесяць — значыць, рэдка ў дзесяць с [illegible] Гэта сакратар ~~[illegible]~~ ездзіў сам за рулём

Кот заўсёды мобіў угадваць кірунак маршруту, падумаў:
„~~[illegible]~~ Будзе ці Хатынічы? Ле або болота?"

Z — Чаму?

За Лосінскім паўстанкам, дзе, каб трапіць на Хатынічы, трэба паварочваць управа, пачынаецца звычайная лясная сцежка, дарога, пакручаная ітак, вузенькая — не разумінне. ~~[illegible]~~ і ле.
— амаль ~~над~~ ўсе трыццаць кіламетраў —

Нават вонкавы выгляд гаворыць сам за сабе: гэта і ёсць абход выдатнай якасці

(і еддзіў зусім нядбала, што раздавала тодзьдра), а на сёння папраўдзе ~~[illegible]~~ паддрыхтавана ў дарозе. Значыць, давядзецца ехаць ~~[illegible]~~ відзе. Што ж, не прывыкаць.

Той вясной абстукваў [illegible] гутаваць ~~[illegible]~~ ... — ~~[illegible]~~ пачуўшы [illegible], калі ~~[illegible]~~ Іван ~~[illegible]~~. На нагах у яго толькі былі ~~[illegible]~~ абутак чунаву бот — новенькія, хоць [illegible] ~~[illegible]~~; і ~~[illegible]~~ [illegible]: „~~[illegible]~~ [illegible] у ва".

— У Хатынічы, — кіўнуў салдатаў, сядаючы ў машыну.

— Давядзецца ехаць ~~[illegible]~~ на Паланецава, — узрухнуў ~~[illegible]~~ шафёр ~~[illegible]~~: — Лесапаласа [illegible] цягнуць ~~[illegible]~~ раз абрушаны хатынічы дарогу. Не праедзем так.

— ~~[illegible]~~, давай на Паланецава.

~~[illegible]~~ за ~~[illegible]~~ насячкамі валаміцамі на[illegible] мы. У бальніцы. ~~[illegible]~~ пуць ~~[illegible]~~ іх ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ [illegible] хутка не падзець ~~[illegible]~~. Адзін выгляд ~~[illegible]~~ яго у любую пару года узнімае ~~[illegible]~~ настрой! ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ палавіна дарогі, калі ехаць у Хатынічы ~~праз Паланецава~~ — [illegible] — не лясы — загадзенне. Сасновыя бады — гэнкія і чыстыя ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ [illegible], то на самых знакамітых ~~[illegible]~~, чаргуюцца то са светлымі бярозавымі дубровамі, з магутнымі дубовымі чэрамі, а то і проста з рознелесамі, куды, як напаказ, быццам збегліся ўсе пароды дрэў — елкі і ~~[illegible]~~ клёны і граба, ясені і ліпы, вольхі, асабіны, ~~[illegible]~~ і ўсе яны хапаюць мой дух. Словам, здарова не! Што не пабачыш ~~[illegible]~~ асоблівую сухадолавіну-нераздадзену, павалу, адна на раслідобах. Усё давядзена да ладу — адход выдатнай якасці. У хаце мне [illegible] дыхаецца і хораша думаецца, нібы маладзееш душой і целам.

Снег, што выпаў ноччу, ~~[illegible]~~ [illegible] ~~павіс на галлі~~ зацярушыў ~~дарогу~~ зямлю, павіс на галлі. Восень не паспела яшчэ ўрачыста расправіцца з лістамі, і цяпер ~~[illegible]~~ пад снегам ~~[illegible]~~ снег = дарогу, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ дзівосныя ~~[illegible]~~ колеры, ~~[illegible]~~ казачная прыгажосць!

z За адным з паваротаў „прачаталавала" нейкая маладзіца.
z — Возьмі, — гамкнуў Івой, і ~~[illegible]~~ умоманг сыніха.
z Маладзіца ўсялася на задняе сядзенне і доўга дзякавала „таварыша начальніка", як яна гаварыла, за яго увагу.
z — Наказалі ўгора, ~~[illegible]~~ мала ~~[illegible]~~ заходзіла, — рамазвала ~~маладзіца~~ жанчына. — Бягу праведаць, што там з ёй.
z — Самі, хіба не з Люсіна будзеце? — пацікавіўся акратар
z — Не, з Хаценіч я родам. У Люсіна замуж зайшла.
z Тут не стрымаўся Толя Кот, падстройваючыся пад Хатыніцкую ~~гаворку~~ гамонку, вырамовіў:
z — То! бог ты, у Хаценічах мальца не знайшла.
z — А братко ты мой! Дзе яны тыя мальцы сягоння. Не вельмі ж дзеўкай было...
z — Мусіць, начальніка адхваціла? — зноў умовіў шафёр.
z — То! якога там начальніка! На падлогчы робіць. Старшым куды пашлюць.
z І засмяялася.
z Нейкі час ехалі моўчкі. Потым Івой, паказаўшы рукою ~~на лес~~ перад сабой, спытаў:
z — Гэта чый лес? Якога лясніцтва?
z Адказала маладзіца:
z — Люсінскага. ~~Вуш~~ Ву-у-ўть да тога губка бурэз.
z — А той чый?
z — Той... той мо нічыйны лес.
z Нічыйны лес. Яшчэ ніколі сакратару не даводзілася чуць такога азначэння — нічыйны лес. Вядома ж, ён адразу ~~[illegible]~~ здагадаўся, што гэта калгасны лес. Але чаму яго людзі называюць нічыйным? Калі зямля — дык калгасная, стаўок — зноў-такі калгасны. А лес? Чаму такія перакананні?.. Іваню і раней хацелася наведацца ў калгасныя лясы (за гатадзінамі раёна іх замацавана звыш 17 тысяч гектараў), ды ўсё нейк не дахо-

Ён такое ~~[illegible]~~ мяне ў кудзіленні.

летаўшчыкі ці замежнікі, але абавязкова
зімовай, з лыбакаленскай пагрубы

яшчэ ўгора ўвечары наважыўся быў разам з Кляшчовым, старшынёй ~~хатынічнага~~ мясцовага калгаса „Першае мая", абысці, дзе толькі можна, Хатынічкія балоты, паглядзець тракту будучай дарогі (Хатынічы-Ганцавічы). Нічыйны лес!.. Так, цяпер ён не мог праехаць міма.

2 — Спанія, — патрапіў шафёра. — Адвязі іх, — паказаў рукою на маладзіцу, — у Хатынічы і прывязі сюды Кляшчова.

2 У лесе ~~было~~ стаяла жудасная ціша. Ні гуку! Твой прайсмоў з паўкіламетра ад сцяжкі-дарогі і нідзе не убачыў ні адзінага следу на снезе. Быццам усё жывое — і звяры, і птушкі — ~~без агляду~~ даўным-даўно пакінулі гэтае ~~лес~~ месца, разбеглісь і разляцеліся без агляду у розныя бакі. У глыб лесу ісці было проста немагчыма. Скрозь ~~валілі~~ не тое каб рэшткі ад парубу — яшчэ ~~сад~~ прыгатнае (згодная ~~нас~~ бярвенне; яго нават не ачасалі ад сучча. Ад камля адпілаваны патрэбны кавалак, а усё астатняе так і пакінута на згубу. Вось сляды, відавочна, ~~летнія~~ летачныя гэзімовай парубкі. Сосны валілі без разбору, куды папала. Наўкола патрушчаны маладняк — маладзенькі соснік і ~~ялінік~~ які пасля ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, А як нахабна паводзілі сябе парубшчыкі?! Яны нават не выбралі часу, каб схіліцца перад табой, ~~[illegible]~~ бацюхна лес, на калені: пілавалі сосны стоячы. І тое, што засталося, ахрамназываць нейм, калі ён у рост чалавека.

2 Канчаткова расхваляваны, ~~[illegible]~~ сакратар стомлена апусціўся на калюкаватую бярозу, зламаную, відаць, пры падзенні соснамі, і упершыню пашкадаваў, што да гэтага часу не навучыўся курыць. Курцы сцвярджаюць, ~~быццам~~ нібыта цыгарка і супакоівае, і бадзёрыць адначасова.

2 Мятухны думы! Не адмахнуцца ад вас чалавеку, пакуль ён жыве, пакуль патрэбны людзям. Ды і як жыць ~~без дум~~ інакш. Галава без дум — што бочка без дна: з выгляду быццам і ~~[illegible]~~ сапраўдная, а ні на што не здатная.

матушны думы!

Не дарма параўноўваюць вас з пакраўджанай пчалой: тая не адчэпіцца, куды б ні пабег, куды б ні схаваўся. Не будзем хавацца, не будзем уцякаць. Насядайце, дзяльце! Да болю ў скроніх, ва ўсёй галаве... Ну, ніхто не гуты, з-за свету не паехаў глуміць гэта лес. І ехаў, хочацца верыць, па патрэбе. А хіба з нас хто-небудзь супраць таго, каб у вяскоўцаў былі добротныя дамы, надворныя кабудовы, удосталь на круглы год мелася людскіх драў?! Гаранібожа. Аберуг галасцем за гэта. Толькі, людзі добрыя, усім тым, што мы называем наша — чуеце: наша! — дазваляць распараджацца вось такім чынам ні ў якім разе нельга. Гэта не марнатраўства, гэта большае — злачынства. Перад самім сабой, перад усімі намі, перад нашчадкамі. ~~Буд~~ А хто вінаваты за гэта злачынства? Будзем шчырымі, кожны скажыце сабе: я... Вы не згодны?.. Згодзіцеся... Не будзем галіцца за свой панадварак ~~[illegible]~~. У сваёй хаце пра дзірку ў маснічане [illegible] даведваецца гаспадар. А хіба мы не бачылі як у тых жа Хатынічах, Раздзяловічах, Гудзіно, ~~[illegible]~~ Мінску, Борках — скрозь па ўсіх вёсках хутчэй, чым грыбы пасля дажджу раслі зрубы. З чаго? (Так, з чаго?) У ~~[illegible]~~ сельскім Савеце забудоўшчыку вапісвалі дваццаць кубаметраў дзелавой драўніны, а ён узводзіў харомину на усе дзевяноста-сто. ~~[illegible]~~. Адкуль узяў? Куліў. У каго? Не ведаю гэтага чалавека. І на ~~[illegible]~~ ставілася кропка ўсёй прадпілактычнай рабоце. Хоць бы заплаціў (дзе яшчэ на самай дарагой цане!) за гэтае святое „наша". ~~[illegible]~~ Нешта, ніхто з нас не бачыў, каб той, хто купіў на бязрэчы сувой памятна, адарваў сабе на анучы, а рэшту кідаў ~~[illegible]~~ пад ногі. ~~О наша~~ А колькі гэтых сувояў кінута у тым (будзь ты пракляцце гэта слова!) „нічыйным" лесе? О наша непапраўная хатакрайнасць!

2 Разумею цябе, іак рагар. Вельмі цяжка усведамляць што усяго гэтага магло не быць. Магло! Недагледзелі

Людская жалость!

Адны сведама, іншыя — па забытасці. Страшна падумаць: сведама! Гэта ж ходзіць сабе чалавек, задзіраючы галаву, скаліць зубы, радуецца, у вачах бачыш цвёрдае разуменне, а думае: адразу ж будзе штократа. (А ма яшчэ гады — сам удзельнічаў у гэтай гайцы — лейцы) Адкуль ды нябось — што недаламалася вось: далёка не заедзеш.

Разумею цябе, Сакрат. Сама цяжэй пагадзіцца з незваротнасцю: страчанага не вернеш. Але ж менавіта яны, страты, навучылі не столькі адчайнасці, колькі мудрасці? Зразумела: вада ў адным і тым жа месцы двойчы ніколі не можа праплываць. І не таму, што яно, вада, раптам забылася, не! Чалавек уцёк [illegible] праклаў [illegible] родзе, і гадамі аднолькава раздзяліў, плешчуцца за рознымі насыпамі і будзіць хвалі, а побач, зусім нечай па ўзроўню, [illegible] палеткі, цвітуць сады, зусім такія жывуць людзі. Так што не варта загадана вяртаць голаў! Як спакуса мучыць, так цалкам вучыць.

Разумею цябе, Сакрат: Нішто добрае не рабілася ў адзін прыём. Ды больш таго, што тычыцца чалавека, многіх людзей. Сем разоў адмер, і што ж тэн ведае: не хочацца потым яшчэ сем разоў праверыць... Тачыць што бясспрэчна адно: патрабуецца экстранныя меры, каб захаваць [illegible] лясы. Як? Можна падвоіць, нават патроіць ахову, можна зноў перадаць іх у [illegible]. Выйсце? Наўрад... Гэта што ж адзінае выйсце? Раней хлеб [illegible] верыць мала што не з [illegible]. А лес? „Лес расце сам". Хто гэта сказаў? Ва ўсякім разе — не вельмі дбайны чалавек. Ды вы бачыце, каб той, хто араў, палоў, сеяў, той, хто на зубок ведае і цэніць і свята [illegible] правы зямлі, каб яны з лёгкай душой [illegible] пачынаць збочыну?! Ніколі! Хіба што недзе

Дуплива

пільная патрэба, а чацей за ўсё бязвыходнасць прымусяць такога ступіць на палетак. Ды і то — вы адно паглядзіце, — як асцярожна будзе ён расхінаць перад сабой збажыну, як — модней, чым бугай на поўнае будзе ўзымаць ногі, каб не пасаваць лішне калівa. Ад чаго? Скажаце: ад праміграў усё гэта. Магчыма. Але, думаецца, не толькі ад іх. Тэўнены, значна больш тут ад таго, што панёс у душы чалавек усё ад тых жа самых дзёнак.

Z У праўдзе, у ольхадумаў далей, — з маленства вугым вадзіць трактар, камбайн, даглядаць пасевы, даіць кароў. А калі б з такой настойлівасцю прывівалі любоў да лесу, наўрад ці прайшоў бы каторы ці раўнадушна...

Z Думы, думы... Вось непадалёк загула машына, спудзіла іх нароўны строй, і ўся увага цяпер туды — у бок дарогі, адкуль па свежым следзе бяжыць Андрэй Калі. Кляшчоў. Тваю падабаецца новы хатыніцкі старшыня. Стройны, падцягнуты, вельмі прыгожы з твару — кругом, як кажуць, самавіты мужчына, ён нечым нагадвае свайго бацьку — Канстанціна Іванавіча Кляшчова, славутага партызанскага праводніка. Гэта яму, Косці Кляшчову, Міх. Кузьміч Ульянкоўскі у сваіх мемуарах „Ішла вайна народная" прысвяціў не адну старонку. Гэта аб ім неяк пасля удалай аперацыі партызанскі камбрыг Аляксандр Лукіч Жылінскі сказаў: „Любога з нас замяніць у выпадку чаго не праблема. А вось што без Косці рабілі б, розуму не дабяру". Сын, відаць, пайшоў у бацьку. Ўпаўне натуральна: „Яблыка ад яблыні далёка не падае".

Z Старшыня не можа схаваць свайго здзіўлення: чаму сакратар паклікаў яго сюды, у лес? Забягаць наперад не ў манеры Кляшчова, таму ён чакае, што ж скажа „сам першы".

Z — Дай закурыць, — просіць Твой

Z — Вы ж не курыце.

г – Галавецу неабходна ўсё цярпець. І дурным, і ня разумным...

г Ага, зразумела: на пазыцыю дзяд – лес. Як ~~[illegible]~~ добра, што сакратара сам пачынае гэту гаворку. Стадзіны дзіўна нядзелка падзяліцца з ім сваімі думкамі аб лесе. Чаму? Дамодзей сказаў, бадзяга. І было ад гэта балець душы, і сорам.

г Это быў у Хатынцах ~~[illegible]~~ дзвюхсот гадоў назад, той абавязкова запомніў вялікую гэтай весці. Пастаянна ў Колала: „Апошні раз расцвітаў лес, і ледзь вачамі дагледзіш ранцылаў шырокае кроны пахмурна, бялёны і прывітны". Так, гэта быў Хатынцы. Вялыка Лебанавіча ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ „развісшы тазы, зрэзаныя дрэвы", на якіх „палешукі-бортнікі рабілі ўлікі іголкі, заязгалоць тут на дзесятку вулей"... З вас вось той, хто быў тут годзе дзвюхсот гадоў назад, дзіцяці бачыў – не мог не прыпомніць! – непадторнага дубовага гаю. ~~[illegible]~~ Лічавіна – непадторная! Яны абдаюцца вёсцы з усіх бакоў. Кажуць нават дзеці, што зрэдку ад сонца жаночых сваякоў – Гапановічаў, Лосіных, Мальковічаў, Бобрыкаў і Фаддзялевічаў – гэта дзіцячы дуб-волаты, магутны, у гаворцы обхвацаў. А дзеці, узбудзіўшы пазіцыі, выйдуць рэдкі на свой сцвярджэнні дзіцяк, звод-гаці гэсць, ён і цяпер тутэйшых мясцін, дубровы, гаі. Дзіва не відзелася, што дуб можа расці ~~[illegible]~~ такім жа гонкім, як і піраміднымі тополь. Да дзвюхсот гадоў дзіцяці

г Ізаўна цвіць, але ізаўна ад яго дзіцяці не заломаецца. Затое ўжо чатырыста дзевяць дамоў (тут, тут – чатырыста!), ідзеш бомы падзвюрных падзей, ~~[illegible]~~ што зявіліся ў вёсцы за апошнія годы, вісяць на дубовых падрэзбах, на адмытых ~~[illegible]~~ шыпалах. (Шыпалы тут называюць падпуды, яны дабываюць з самых трывалых дубовых вёдзмлоў)

г А колькі зрэзанага вялікага дзіцяці ў шкодах дрэвы пацвіцяцці лагадзіцці, што прывезлі галавы

Так і здається:

Ніяк ~~[illegible]~~ наўцям: навошта іх нашчэ столькі на кожным па-
надворку, агародзе, нават на „сотках"! А ў мастах і мошчках,
у сваіх і шумах! Ігарнеці небарані — дубы і ад слоты, і ад
вельмі ж відавочнай неахайнасці (калі не сказаць большага)
~~у іх [illegible]~~, з якой іх выкарыстаў.
Z Праўда, дзі-нідзе, пораўні з высечкамі, цягнуўся да сонца
малады зараснік ~~[illegible]~~. Але і яго напаткала навала:
дзяўва „распранула" дубнячок дашчэнту. Чаму? Спатыкаецца на-
ацярацца да кожны кілаграм дубільнага пару і мошчы
ціцца ад 40 да 60 капеек.
Z — Як думаеш, А. К., — сыпаў Іваў, — наўжо наш подме-
так не любіць лес?
Z — Што вы, Мікалай Міхайлавіч! Любіць. Але ж не так, як,
напрыклад, жывую істоту.
Z — А чаму не так?
Z — Не прывучаны.
Z У лесе па-ранейшаму ціха-ціха. Над камлокаватай
бярозай, дзе сядзяць сакратар райкома і старшыня
калгаса, ~~[illegible]~~ плавае шызы дымок ад цыгарэт.
Z Кляшчоў гаворыць ~~ціха, р~~ спакойна і разважна:
Z — Уцяміць не магу: ~~што тут~~ як магло так стацца?
Калі прыехаў сюды, неяк адразу кінулася ў вочы,
што на кожным сельбішчы па два, а тое тры дамы.
Навошта столькі пыталося. Дзецям, адказваюць. На Богоўцы —
ускраіна вёскі ў нас так называецца — жыве Рыгор
Канановіч. У яго трое дзяцей. Дык ён ужо адгрохаў
тры дамы. Сын і дачка ў яго ўжо студэнты, малодшы
у школу бегае, а дамы стаяць. Іван Літвіновіч, там
жа непадалёк жыве, трох сыноў мае. Таксама
узвёў тры зрубы. І самае страшнае, што ніводнага
кубаметра лесу у сельсавеце ім не выпісвалі. Як
магло так стацца?..
Z І сапраўды: як магло так стацца? Кляшчоў спрабуе

аналізаваць работу свайго папярэдніка ("гаспадарку" да якога б
нехта Вазоновіч) на тым глыбокай адчувае не выходзіць,
бо. наіўны сабе чалавек не вельмі багата зразумее з
рэчаў да вельмі плаваў Кулабіч на сваім пасадзе
сам ні збег? Што ў такога выезде?

— І зноў над вапнякаватай бярозай — [illegible] годны!
[illegible], і навае нізы дымок ад цыгарэт. Цяпер суседнікі зноў раззлаваліся, аб нечым займацца думаючы.

— І зноў — такі раззлаваўся цабе, сакратар. Не дарма, аналізуе цалавы дзяржаві, гэтак чуйна прыслухоўвацца да ўласных развагаў. А яно хораша думаць. Трэба, думаю, "Рашэнне павінна быць прынята безадкладна, калі не сёння, дык заўтра. І рашэнне дзейснае, каб не толькі захаваць, але і адрэзаць усе выпадковыя лісты..."

— Да раёна падыйшоў той кот надыход, калі зусім сяннякага. Дзякуючы на тым шаснаццатым узросту малой зусім сваёй — адзінаццаці падзетаннага камітэта яшчэ займеўся сваімі справамі, адзін ты не зайшоў; абліковы вельмі нам бывала па [illegible] дапамога і дзейнасці кожны з [illegible] каб ў боку дома курвяцца ўпоравечы ёсць вельмі хто ў дзейнасці не? Раней, гадоў 15 назад, з невысокага гаража раёна, як не далоні, быў відаць увесь будынак, заўважна ўбачыш не далоні. У будынках спадчыннай Алі Ів. Сяргаўскага, пры ўсім і ўзор за якой усе [illegible] адно дах [illegible] пісьменнасць бачыць, Ира ка [illegible] і дзейныя сімпатыяў і ў Ігнаполях, і ў іншых дзеяннях. Чаго толькі ира ка не зробіць! Усё ж і цяпер, пасля адной толькі дзейнасці, раздзяляючы ўсякага нічога не збіраецца.

— У правільнай раззлаванай завязалася цэлая бібліятэка, рукапісная, але надта дзейнасць [illegible]

2 У невялічкай прыёмнай, якая раздзялала кабінеты старшыні райвыканкома і яго намесніка, завіхалася прыбіральшчыца, рутоваш-чаная, не па гадах дзябёлая жанчына. Яна ~~тут жа не трамінула пакардзіцца сакрату~~ неахвотна паведаміла, што „начальства ешчэ „робіць", і тут жа не трамінула ~~пакардзіцца~~ неакрэслена — што добразычна, ці то з пэўнай незадаволенасцю „кіўнуць" на дзверы намесніка старшыні Сеі Ты Кубанка, таб. не [illegible] „Абкліўся папярэдні нач. Сеі Яцэ, і нават трабуе [illegible] дзверы".

2 Дзверы ў кабінеты старшыні былі прыадчыняны, адтуль [illegible] даносіўся стрыманы, як бы нясмелы смяшок.

~~z — Сяргей Якімавіч цвёрдзіць — [illegible] ідэя, палезвайце на высокія дзверы з [illegible] сто рэкв. [illegible] Тамашэвіч Кудабасава, лепшага на [illegible], галоўнага ідэйнага і надзвычай даходнага і [illegible] ва дзейнасці Абласнога [illegible] с [illegible] пераўтварэння на [illegible].~~

~~z — Добра, — кіўнуў сакратар. — А ў старэйшых хто?~~

~~z — Не ведаю, не заходзіла.~~

z Калінка стаяў насупраць кабінета і, [illegible] ўздыхнуўшы, некалькі разважаў, відаць, ці ісці [illegible], бо сакратар [illegible] Андрэя Андрэевіча Саладзіна [illegible] слухалі яго з непадробленай увагай.

z — Вось вы мне і скажыце, — як-то з палёгкай сакратар. — Заўтра, Міхаіл Платонавіч, трэба выканаць наступнае [illegible] і абмеркаваць адно надзвычай важнае пытанне...

z — Па плану намечана праз год — [illegible] абмеркаванне Камітэта, але твой [illegible] да пацешна.

z — Па плану, — сакратар перакрывіў конныя словы, гаворачы не вельмі [illegible]. — Па плану! Заўтра а дзевятай гадзіне раніцы. [illegible], не гаворачы, чым звычайна. Забавязваем [illegible] старшынь [illegible] Саветаў і кіраўнікоў раённых адміністратыўных органаў. Абмеркаванне аб канчатковых [illegible].

z Затым сакратар пачаў паварочвацца да Саладзёва і загаварыў больш спакойна:

z — А вас, А. Ад., папрашу заўтра раніцай а дзевятай, а калі зможаце, нават а восьмай гадзіне адказаць мне на такія пытанні: ці змогуць нашы [illegible] перад сваёй [illegible] усе [illegible]? Ці знаеце вы, у колькіх населеных пунктах з вуліц

ex Kittysь Bovam

Самара самавітара

[illegible]

старэйшых, а увогуле — хаці са школьнікаў стварыць нешта нек-
шталт гурткоў, школ ці атрадаў юных лесаводаў, юных сабраў
лесу, юных памочнікаў лесніка — словам, назавіце гэта
як хочаце, але каб у кожнай вёсцы, у кожнай школе
дзяцей вучылі любіць і захоўваць лясы...

2 Назаўтра пра гэты вячорні візіт Спершага сакратара
райкома партыі ў рэпіўшчыне на Ганцавічах нехта
цеціў сюды, бышчаць „перша сакратар так зачыніў за
сабой дзверы, аж но дом прысеў". Але гэта была не праўда
Праўда ў іншым. І ой ёй, забягаючы наперад, варта
прыгадаць сёння, праз восем год. За гэты час
у Ганцавіцкім раёне колькасць юных сабраў прыроды, што об'яд-
наны ў школьных лясніцтвах, у атрадах „зялёных" і
„блакітных" патрулёў, перавысіла чатырыццаць чалавек.
А на месцах былых высечак, на нясчаных наўдобіцах
— на 2700 гектарах! — пасаджаны маладыя лясы.

2 Вось гэта — праўда.

4. Мы ідзем — сцеражыся, балота!

2 Яшчэ не спала вада-верхаводка, а на балотах,
спрэс праклюнулася светла-зялёная алака,
такая аксамітная на дотык, што нават не
верыцца: гэта ж з яе праз колькі месяцаў
вырасце такая разуха — хоць галіся. Пэўна, нідзе
на Палессі не стрэнеш столькі разнавіднас-
цей гэтай травы, як тут, у Бабовішча на
неабсяжных абшарах Бабовішча — урочышча, што
на дзесяткі кіламетраў распасцёрлася на стыку Ган-
цавіцкага, Лунінецкага і Калінінскага раёнаў. На імшарах
звычайна пераважае алака-разуха, ці не сказаць каб
недта густая, але ж высокая — па самыя пахі; на плытка-
залежных гарадзіках, побач з нізкарослым хмызам,
буяе алака-шылец — тонкая і вострая, як шыла;

даволі мяккая і сакоўная, одназвы [illegible]

чатыя надзвычай скаляроннівыя птахі

мяне будучага магістрамі [illegible]

(глубінь яго хаваюць [illegible])

на схілах невялікіх абсурдаўкаў прыведнага лесу (сядзе
балота), ужо амаль — ідзе ~~[illegible]~~ сёння, як сведчаць,
~~нейкае~~ дрэва на балоце, ~~на подзолістых зямлях~~
~~[illegible] расцвіце [illegible]~~ і толькі ~~[illegible]~~ галоўнае
подзолістых бедагоў расцвіце [illegible] — забяжжка, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ адна з [illegible] дрэва, за якой шлях і гаміць у [illegible]
[illegible] вёсках, каб прыдзіць на ноч [illegible].

2 Для Андрэ Тібкі і В. Ц. Бурмана, якія прывыкалі на
Бабыніна з самага ~~[illegible]~~, усё гэтае было дзівіцьным і ~~[illegible]~~
звычным. Ніхто з іх дагэтуль не бачыў ~~[illegible]~~ такой сла-
абліваі прыгожасці пагаслага дрэва. Ад Дзяніславіх
кіламетраў шлях ішлі мала, часцей ехалі, на
сцяжках, мецалі складзеных шляхах, і ніхто не
~~[illegible]~~ сустрэў вазіў ні з лесу — магутнага і ~~[illegible]~~, як
у лазах, ~~[illegible]~~ ні з балота — ~~[illegible]~~ хмурнага
і па-свойму магутнага і вялікага. Летыкалах вясна
і ўсё навокал вінна ад прыхоў. ~~[illegible]~~ Тлен, і балота
нітадальна агнулі ад пузыкага шлабалось. Бо-
га ўжо вісока сяла над лесам, а ў яго нетрах —
і ліпка, і нерэ далікавага — шалені чэрэдзі гоп-
чы, відаць, забыўшы, што час разбуранага яку дауно
мінуў. Часам ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ падзвоенаны пратэзаліўны
мічалі, спалохана зрываліся з дауно аблобаных
мест і незвычайнымі гадзінамі нарэшце ~~[illegible]~~ над ~~[illegible]~~
над бяскрайнім балотам Тібкі.

2 — Вось гэта да-а-а! — і ў якорны раз нарэшце
не ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ — ~~[illegible]~~ будзе — ма-
ўгрі мы Дзіма Лісіцын Осіпаў, — не мой ты ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~,
что тут хакее радзіна.

2 — А гэта іх вёдуў, — апраўдваўся Осіпаў, — звычайна бачу іх
і аніводнага не бачу. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ насалодзе якое...

2 Дзяніславіх мяжавіх рэлей за Тібку адыехаў з рэйк
і, як шуткавалі іншы раз мешканцы, вадзілі на бало-
тах вёдуў нешта, чых добра ~~[illegible]~~ здолеі.

Выкинуть перед собой руку!

Сёння ён падрадніўся паказаць сваёму, як любіў гаварыць, непаздоленаму начальству" усё хадайства новага абсеўніка. З выгляду Осіпаў нязмоцны чалавек, зашчэ сілы ў ім, як зноў-такі шчыравалі мазалісты, ~~[illegible]~~ з лавы-вазніцы. Адны ~~[illegible]~~ шырокі, ~~А~~ ў нізках — ~~[illegible]~~ нагадаў, чэмы сапраўд. І хадайтадам ён чалавек адметны: цёхі, дахматы, нявыт заўсёды спакойны. А вось у рабоце — напорысты і гадаты: як возьмецца за шчо — крышка, не адскочыць

Г — Дайча я-чэ? — чуецца зноў Бурні, і Осіпаў шыпіць, нібы сухаўся.

Г — Ліць шчо пуйні ўмо, адказаў Ён мне, вазіцелісмотрэць лаб. — Чуеш, жыхаваеш дамо?

Г Усе прыслухаліся. Сапраўды, шчэ два дамкіны нетушлівы чы жыхаваўцо. Глебка зноў шапку.

Г — Запомні, Вінтаў Іванавіч, гэты ўзень, — сказаў ён нешчыра і ўзнёсла. — Сыну будзеш пуя яго рамкадзеш, ужыцца

Г — Хоціць пуй дамо і дні сыне даботь, — з задаваленнем ~~[illegible]~~ цемхнуўся Бурні.

Г — Наград, — цемкіў Осіпаў. — Праз два-тры гады будзеш пуй пшоцуц дамічы, Бумбу, Кацеч. Наград мае слова

Г — Кані так, — замлочаў Глебка, — я б пагавіў хаба шуй помыкі.

Г — Хо-го! — засмяяўся Осіпаў. — Нізкіх помкіцаў нам тут не патрэбна. Ён і невыта яны. ~~[illegible]~~

Г — Твой пуздра, зямлік, — зрадніўся А. Кіны, — і зноў лятуцкай — Уявіць сабе пуй замісцо мяда шчыцы. А нам, ~~[illegible]~~ пад Будзі, бліжэй да дзяцінства, разлівы гадоўцей кончыцы. Дзяўчаты з вёсак у хаматах бацькоў будуць прыходзіць сюды сена вадзець. Ну лабата!..

Г Кані б хто з боку назіраў за сі ў гэту мінуту, быў бы самым шчырым чынам здзіўлены: сталы, заўсёды сур'ёзны людзі, навалачы ў дзіцяе кідаўціні, пачуў зноў цемхаліся і рагаліся, як дзеці. І было ў гэтай радасці нешта

Працяваць Гражкадзь і яму з сілай зухаваць
шаныць, што умеі рабіць усё. І казалі
ні і гаварыць адзіную на пазгзны і ловіць
кажаць каталь. На спаў зімы [illegible]
[illegible] бо згхані [illegible] [illegible]
[illegible] пазгзна, затое ўзяць, з прыходзяць пеўных
адніх і пагаміць вяць сцяны ~~[illegible]~~ усё гаці
і гаці пагані наведваць мяжрагаць і яму
нікіх прыезджых людзі. Да тагодзь ~~[illegible]~~ [illegible]
было здагадзіць, што яны пашлі ~~[illegible]~~ [illegible]
ад мужчыўак дзі бамбаўнага ~~[illegible]~~ і адгрыбаць сяе пад
~~[illegible]~~ подлог і адгрыбаць дзвярыць не зрыць
ўгрыць. Так і звычайна не заданіцці: побудзіць гадзі-
ёдзяра, падзіваць

Непрыемнае для чых зіўкі, людзі з палагаўай плацдаці — гаварыць.

г Осінаў падзіў зная, і пачынаў экскаваць
ачыцій работу. Вёрсты, што падмяць, ёй
спакуў з рэйны ~~[illegible]~~ і на-вінцы ~~[illegible]~~ пачынці ~~[illegible]~~

г — Здравіц пачаць!

г — Сам будзь здаровы, — будзіць у адзін ~~[illegible]~~
і ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ кідуць у бак Глебі і будаўніка: — Зрабіць
Вікіну Пецяўна, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~.

г — А мы знаёмы ўжо, — сторчмала ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ пашыт,
але ж, прыгнаўшы рукі сядзяць ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ — Шанаваць, сядзь ~~[illegible]~~ экскаватар

г Была ў Глебкі адна ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
ён, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ і ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ з ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ з рабочым ~~[illegible]~~. Хіба што Пяхо-
Бамбін ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ з ім у ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

па-дзіцячы светлае і натуральнае, уласцівае той душэўнай ураўнаважанасці, што ідзе ад самога сэрца, з глыбіні душы. У гумавых ботах і запэцканых ватоўках, яны гарэзліва штурхалі адзін аднаго, падкідвалі ўгару шапкі і смяяліся, смяяліся на ўсё горла, на колькі хапала сіл. Будзені, злавіўшы нялюбу свайго шэфа-[illegible], кінуўся бегчы каля экскаватара нацдаткі па балоце, але праваліўся па пояс у багну, сам жа [illegible] выкараскаўся з халоднай каламуціны і, шпурнуўшы ў бок шапку, закрычаў:

— Мы ідзем — асушаць балота!

Дабрацца да экскаватара аказалася не зусім проста. Осіпаў гадзіны пазнаваў калісь па аднаму яму вядомых прыкметах, пакуль навёў сваіх спадарожнікаў на самотны ўзлесак. Экскаватар стаяў на загадзя падрыхтаванай для яго ляжанцы з тоўстага бярвення, скручанага [illegible] дротам, і ўсё ж бурая вада чаўкала, пакрывала яго шырокія гусеніцы.

Ад экскаватара ўдалечыню цераз балота беглі два роўненькіх рады [illegible], пасаджаных [illegible], і няцяжка было здагадацца, што тут [illegible] лёг магістральны канал. А ад яго — і злева, і справа — на пэўнай адлегласці [illegible] роўненькіх шарэнгі [illegible] — [illegible] знаных каналаў з велізарнай, разумна спланаванай асушальнай сеткі.

Цікава: што думалі яны, гэтыя трое [illegible] людзей, [illegible] за [illegible], у той знамянальны дзень?

Тут да месца будзе прыгадаць, што [illegible] цудоўнай рысай характару: ён, мабыць, як ніхто іншы з кіраўнікоў раённых служб, умеў гаварыць з рабочым чалавекам. Прычым, глыбінна [illegible] было закладзена ў ім, відаць, з дзяцінства. І было яно — свабоднае, непасрэднае, звычайнае і натуральнае. Не ўсе ведалі б

2 Навет з вышыні іенішкяга дня неразумна было б
нядобра гаварыць пра цябе, асака. Ты і бядна
наша, ты і выратавальніца. Спрадвечнае беззяменне
прывучыла палешука пакланяцца табе так
жа нізка, ~~такім жа зямным паклонам~~, як і
мамонасенькім каласкам на пясчанай ніўцы. Ні да
чаго на свеце не гарнуўся ~~[illegible]~~ так прывязна
палешук, як да цябе, бацюхна-лес, ~~[illegible]~~ да
цябе — будзь ты нялодная і шчырая дзякуй табе! —
асака. Важкімі ношкамі, папярэдне загарнуўшы
ў посцілку, каб не рэстрэшчы па дарозе, валачылі
~~людзі~~ цябе ~~з балота~~ згорбленыя шчелы на астраўкі і выдмы, бліжэй
да дарог, скідвалі ў копы ці стажкі, каб
з першым прымаразкам адвезці дамоў.
Пра цябе ~~не~~ людзі не склалі і, відаць, што
не складуць песен, як не склалі іх і пра саху.
Але ж — я нікропельку не перабольшваю — ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ не абдзялялі цябе людзі
сваёй любоўю, як і ўсё астатняе, што было тут наўкруг
на іх роднай зямлі. Тут яны з'яўляліся на свет, тут
жылі, тут, калі прыходзіў час, кланяліся ў гэту зям-
лю, пакідаючы нашчадкам усяводнасць сваю бязмежную
любоў да роднага краю і ~~[illegible]~~ шчырае жаданне
больш яго абноўленым.
2 Цяпер, нарэшце, гэты час абноўленне прыйшоў. Не была
такога галавела, які б не лазіраў у
бок Бабовішча, дзе ад самай зімы скавыталі
бензапілы — здымалі лес, ядрываліся кутарэзы

рае не, что выдає Ал. лиш у вельмі бедной сині удзіві-
дати Ані Заходзіць, дыя ніне зіх часце у Гальевых. Дастаткова
было адно пяток хвілін ~~[illegible]~~ пазаміць з гэтай неві-
ніхай сіветкай знаходзіць, каб чамгам і поўнасцю аказаць
у палоне яе добраты і памяркоўнай, розважлівай ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ і сыт
Г ~~Не прайшло і дзесяці хвілін, Осіпаў не паспеў~~
~~вельмі шкадаваць, як Глеба ведаў ужо ўсё~~
Г. Праз нейкіх пяць хвілін Глеба ~~[illegible]~~ ужо ведаў, што
вельмі ўмілі ды адпаўзны мелі ~~[illegible]~~ мець за ўсё
~~[illegible]~~ паставіць на ~~[illegible]~~ ворк ~~[illegible]~~ ўтым увлеку: вельмі не
блізка да абекта, ды і цвіхуле стан вадзе бо-
лоб разбіць дзе-небудзь труб, непадалёк. Мець
~~[illegible]~~ сухавораў, да хаго не такі-сякі падзеў здай-
лець. А ўсё гэта вадзе мець на увазе, бо ~~на~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ такая сіла — розвуцкае чыг-
ка будзе. Адных Прахадзіў С-ТОО ~~[illegible]~~ з зіль
падзвых каваго 35. ~~[illegible]~~. У дадозе ужо 18 одноко-
ловых і 6 многакалёсных жалезадзіў. А колькі
розных ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~!
Г — ~~А~~ Якая дзіўная магістральнага каналу? — Шелк
Непрыемнасці пазіравіць Аніну, маўчыць
Г — Шаноўчаць шаноўдаў, — зрэш сказала адной
Шаравем.
Г — Ну ты, лапа дадзіў! — ~~[illegible]~~ здзіўлена
~~[illegible]~~ Будзеш і замыгаліся, ~~[illegible]~~ пазіў
~~[illegible]~~ на жалезадзіўка.
Г — Нічога-сарамнага, — зноў сказала розвалі одноко Віці.
— Не прадзвыкаць. Адойдзем.
Г — Ну-ка, ~~[illegible]~~ пакажы нам, — пакажы Будзі, — як ты
будзеш адольваць.
Г Ды сабе хочаць а работай Шаравым ніяка
было не замбаваўся. Спачатку Глебку здаю

Міг — і добрай паўтоны грунту у перамешку з балотнай вадой лямяць уніз, на месца будучай дарогі. Яшчэ булькоча, расплываецца ва ўсе бакі выкінутая калатуша, а стальны коўш ужо зноў адрывае ўгэністымі зубамі вякамі спрасаваны торфа і зноў выкідвае яго у належнае месца. Чуваць адно, як натужана рава матор экскаватара ды пакрэпвае стальны трос.

2 — Ну, што, — ажно свеціцца од радасці Осіпці, — падабаецца?

2 — Малайчына! — хвеліць экскаватарыста Глебка.

2 — Ну і дае, — захапляецца Бурчы, — ну і голіць. Мадыя, чым наш раённы цырульнік.

што чалавецтвам кіруе не галава, а нешта схавана у кабіне ахутанае. Ніводнага лішняга руху!
Плаціны павядзе Арсень, і вокны сталі кеды узбіраецца у балотную твань. Затым за пальцамі разам [illegible] да кабіны машыны Прос, косці нетаропка узнімаецца на валоком, а фантазійная страла паслужліва адводзіць яго ў бок. Міг — і добрых два паднятых — тоўстых шмат-шмат — зубы ляцяць уніз, на пасада будучай дарогі ____

Z Цікава, што думалі яны, гэтыя праз маладыя людзі (большасць з іх гады толькі што перавалілі за дваццаць) у той знамянальны дзень, калі пачалася генеральная наступ на балота?

Z Рыгіна праз тры месяцы (а калі было абсалютна даследаваны — 19 чэрвеня 1967 года) Віктар Зіновіч будзе шчыра прызнацца:

Z — Як убачыў, што добрая трэцяя частка вялікіх грудоў знікае пад вадой у канал, спалохаўся быў. Нават падумаў: хана нашым абавязацельствам. Осіпаў мяне супакоіў тады. Сказаў: усё будзе у парадку: пачакай, хай і палавіна будзе.

Z Глебка адказаў не адразу: успамінаў, пра што ён думаў.

Z — У той дзень, — сказаў потым, — мне падумалася: як добра было б, каб меліяратары далі напрыкасаль пад засеў хоць бы сто гектараў Гараднікоў.

Z А Осіпаў гаворыць радасна:

Z — Пра што я думаў? Ха-ха! Жывы-чалавек, пра што я мог думаць. Пра [illegible], хлопцаў сваіх думаў, пра меліяратараў. На самым [illegible] яшчэ мне шчэ колькі ног. Хоць бы калі зноў працу прыпынілі, дык не ж — адно іх і бачу. Ха-ха!

Z Яны не сядзелі на прахлых балотных купінах, усе ўтрах трудзіліся. Нават Глебка, але да гэтага гадоў пяць не браў цыгарэты у зубы. Курыў і маўчаў.

Вода, што павінна было адбыцца з гэтай чэрвенскай дзень, даўно гаварылі ў раёне Справа ~~у тым, што~~ вось у чым.
Вода-верхаводка ~~[illegible]~~ стадала вельмі неахвотна, замінала меліяратарам разгарнуць работы ~~[illegible]~~ так, як планавалася. Выйшла затрымка з праходкай малістральнага канала, а значыць, са скідам вод без чаго ніяк нельга было ўключыць у работу ўсю ~~[illegible]~~ дзяўчыну тэхніку. Вось тады і было вырашана пакінуць на дапамогу спецыялістаў ~~[illegible]~~ з маловядомай на Палессі арганізацыі „Сотрэвыбухпром". Парадаты дзядзькі-узрывнікі з ~~[illegible]~~ месяц гаравалі ~~гаравалі~~ на месцы будучага канала, і вось сёння мажаша паказаць, на што яны здатныя.

2 — Усё! — зірнуўшы на адзіннік, махнуў рукою Осіпаў. — Кладзіцца на зямлю.

2 Над ачэпленым з усіх бакоў участкам балота адна за другой узляцелі тры ракеты — ~~чырвоная сіняя, зялёная~~ жаўтая, зялёная, чырвоная. І магутнай сілы выбух ускалыхнуў наваколле. Калі дым спакваля расіеўся, на тым месцы, дзе бурлі непралазны хмыз, з'явіўся унушальны канал — метраў на дзевяць ушырокі і больш чым на трыглыбіню. Над балотам — цяпер ужо адначасова — затрапяталіся тры зялёныя ракеты — жадбой!?? і тады Глебка, Дурскі і Осіпаў кінуліся бегчы да месцы узрыва.

2 — Здорава, га! — пытаўся невядома ў каго Дурскі, які пакуль ачэрвеніць усіх метраў на дваццаць і, першым дабегшы да канала, стаў, як укопаны: — Ухты, мамарадзі!

2 Глебка з улюбёнай яму дзелавітасцю агледзеў канал, спытаў у Осіпава:

2 — Як думаеш: колькі тон за раз выкідвае?

2 — Дамяшчы тыг тон, — спакойна адказаў Дмитро Нікітуўна.

2 — Нішто сабе, — гамусьця не зялівіўся Глебка. — Цяпер работа пойдзе весялей.

2 — Дзіва што! — усталяў Дурскі і, ~~[illegible]~~ узрадаваны, паказаў рукою з

Казанскага дзяніскаўца,

(ды і сярод астатніх старшынь калгасаў),

бок дзверы, адкуль бегі. Дзе шчыт: — Пазначце
г Вядома ж, гэта адразу пазнаў і ён. Першы шлях
Анд'е Вам Зейна, сядзіць дзяжурным пад „Вакір". Гро-
мка было збегчы з кім-небудзь іншым. Шырокапляны,
прысадзісты, ён выглядаў сядзе[ць] [дзяжурных] [дзяжурным] [дзяжурным]
гаму, падпёр за рэйкай. Гэта ён яго галадзеі дзяжу-
рыць дробнадзеі. „Не дай бог Праміць яму ў рукі ў бадзя-
рог сядзіць". У паходы Зейні тварыла [...] [...]
свае, цяжкае хоўлі яму. Хадзіў ён лёгка і мякка, трохкі
прыгнуўшы плечы, адчаго здавалі сутулаватым. На самай ма
стуве гэта сутулістасць здавалася, з адкрытым [...] [...]
тварам. Нават цёмку Пад у яго быў слугы аб загаду. Гэта
тому, што Анд'е Вамбе [...] не мог дахну пад гамовай.
У любое надвор'е ён [...] на вуліцу, у лес, на балота,
[...] прадуць у школе (рэшці Зейна [...] [...]
дзяжурнай), у час сакавіку ён разам з выкладчыкам адходзіць
на балота, пазнае зайчаў пуадос і тая увічка кажу,
што [...] не магі дагнаць самы [...] [...]. Тоўсце
ле ён любіў прыгавор, і любіў работа гадзіна ў яго радах.
Гэта падабалася дзяцісадзіцам, і, калі імі сядзелі [...]
[...] Зейнаў, у лінцыцы сляны [...], пахвалі,
[...] адходзіцца, не [...] згоды ў земляе, выбралі Анд'е
сваім сядзіцелем.
г Услед за Зейнам да мяне ўзрывуў бег Анд'е Іванович
Кодзіц [...] сядзіцельнае [...] „Сім 1", [...] і бегі Вам Кузьма.
Ён і рэдкам адтуль, з гнай бегі. Калі ж, як і Зейна, прыс-
адзісты, адно [...] з выгляду. Быў недалі Анд'е Іва-
новіч, як пруток, [...] тонкі, [...] і [...] з Падзу. Праявіў ён [...] у райкоме комсамола, і, калі га-
варыць шчыра, не было [...] прыгажуні ў дзяцінстве, [...] б
[...] не ўзрыхала, падіраючы [...] [...] комсамольцы, [...] [...] [...] [...] бегі ў бегу.
„Прыбадмаці" Анд'е Іванович не адзін хутчэй, [...] [...] Вяліко
Кузьмовіч, але [...] [...] [...] [...]. Згуляй [...],

і всяк шанавалі для ўсіх пагод. Ён паўнеў. Праўда, ён па-ранейшаму гаворыць тонкім тэнарам, дзіўна ~~з'яўляецца~~, такім жа лагодным, як і раней, але паўнейшым, ~~больш~~ ~~шырэйшым~~ ~~шырэйшай~~ сілай. Быў час, калі ~~Нарэшце~~ з А. Б. зняты пазнавальнасць, спрытнасці і хуткасці. ~~Тады~~ Яго ~~дарагія~~ ~~сябры~~ ~~сябры~~ і новыя клопаты, бесконцы шлях, відаць, зрабілі сваю справу. Але ж, асвяжаючыся з ~~новай~~ работай, ён зноў распаўнеў і, што зазвычай мяне, стаў яшчэ больш добразычлівым, увежлівым да людзей, гасцінным. Словам, ~~ён~~ ~~адпачываў~~ ~~адпачываў~~ знаёмы сябе, стаў такім, каким ён і належала быць.

Прыйшоў, здаецца, адтайны ад кайфа, ~~на~~ ~~стаў~~ але не спрыяе і таксама сілай з мужчынамі па-мужчынску спрыяе чэшскага пакаю. „Заўтра" ён гадзінамі чакае Сцяпана. Тэй стаміцца відаць на ~~гадзіны~~ ~~гадзіны~~. У вайну — адважны партызан, пасля Перамогі — незлаўны ўпаўнаважаны Міністэрства пароўнаваў (было гэта раней адказная пасада). З яго імем, калі хочаш ведаць, звязана шмат цікавага пад ~~ў~~ дзяк. Чалавек адмовіў сваю шчыдзенную невялікую ведаму, правільнай, лагодным ідэя яго „агні і вады, людзі Дуба і вазьмі зубы", быў яшчэ раней адзнакам Вадкоўскага сельрэспубліці, а заўтра — зусім — чысцінь, шанаванасцю, ~~паважанасцю~~ ~~чэсцю~~ ~~дарэчы~~ да людзей, уважлівасцю да людскога горя. Нідзе і ніколі ён, як кажуць, не выкідваў сваё начальства, не лез напаказ, а людзі ведалі яго. Ведалі і шанавалі. У чудзіны ён пачаў ісці на ўласнай ахвяры. ~~і прыпісваў яго~~ Пачаў жыць і „Падрэмлю крыху, потым вазьмуся ў працу", ~~бо так~~ і прыпісваўся ісці, відаць, назаўсёды.

Старыя дзеці не добрыя да чалавека, як зрэдку глыбка ўсё ўзбуджаюць людзкія гонары. Тэдзіны, калі ён позна з нарадзе, быў Вільбаў шанаваў.

Своё курортное, компанию заразительное слово

Таму падумаў: „Нацыяна, [illegible]: Перапынявалі, гэты:
І ~~ён~~ не памыліўся." Гэта сапраўды былі [illegible]
Уважліва, як [illegible], яны агледалі
лоўкам, дзе ўжо [illegible] рэчная балотная вада,
правадзіраліва [illegible] прыкметнай ~~[illegible]~~ [бу[illegible]] глыбіню,
мелі ў пальцах [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], і ўсё пазначалі.
2 — Ну, што ж чакае балоту, — заключыў ~~[illegible]~~ адзін
з [illegible], адкідваючы ў бок бадыльё.
2 „Хто такі? — падумаў Глеба, — Дзедзка бачу?). Ага, успомніў:
прараб з участка Гуга—Заполле [illegible] Ал-др Сапатаў. А вось
гэты, справа з выезду — Аляксей Саміла. Побач з ім Аляксей
Клопко і Вячаслаў Аляксандравіч. Гэты двое — Іосіф Паўла і
Генадзь Дзвілец. Ну, а гэтых ведаюць усе: ~~сакратар~~ камісар
меліяратараў Васіль Яхімовіч, яго памочнік Міхалаў

..Правяраюць усё: сакратара партыйнай арганізацыі
назвалі камісарам. Гакайце, гакайце..."

2 ~~І раней ніхто~~ Глебка [ужо] гатовы быў выгукнуць свае любімае
слова „Памаленьку!" ~~[illegible]~~" як гэта ён рабіў
не раз і ў полі, і на дарогах, ~~[illegible]~~ і на будаўнічых пляцоўках,
каб потым сказаць [усім паказаць] ~~[illegible]~~ што-нае, што [яшчэ] гэта [illegible]
[illegible] ўзрадавала яго: „Вы ж усе — камуністы!". Але ён
стрымаўся. І стрымаўся не таму, што не мог [таго] ~~[illegible]~~ сказаць.
Ён зразумеў

2 Адно чаму Ал-др Майсеевіч уразумеў, што
усе, каго ён бачыў перад сабою, былі камуністамі. Хацелася, як-калісь, [Трошкі] ~~[illegible]~~ падвысіць
руку ([сапраўды] ~~ён~~ рабіў гэта не раз і ў полі, і на дарогах
і на будаўнічых пляцоўках, [як ён [illegible]] зварот[illegible] да членаў
раённай партыйнай арганізацыі) і сказаць ~~свае~~
свае [illegible] любімае слова: „Таварышы-камуністы! [мы [illegible]] Мы — [illegible]
асобага [illegible]. [ужо] Ад нас патрабуецца. ~~Ад нас, [illegible]~~ у
тутіта [распачынаць] ~~[illegible]~~ канчатку — дзе далей — задачу,
якую неабходна было выдзеліць у сваім [illegible]
[illegible], хаваў у гэту мінуту [illegible], [illegible]

Браты-однодумцы...

~~[illegible] прыналежнасці да партыі [illegible]~~,

для Заматы [illegible]

На Нашым самым калежным шляху. Самым палежным, якіе толькі памяталось людзі!

порук з самогадом, подобіє вго думки:

2 – Тарабанчна мік нами мінідобадом, – сказуй Вік Іванович, здивовано. – Мба пагледець: ан ідвуна і боч з бамоpам мелоїть, чыре слова. Сонідны комуністи...

2 Комуністи... Сінны нас не ~~называюць~~ называюць модзні алобала складу. Яна, мабыць, і лепш. ~~І калі мы гаварым самі свядома падтрымліваем гэта, дык зыім не для того, каб засведчыць свою адмеціваць, якая – хочам гэта чыне, хочам, ~~ужо~~ ~~мовы~~ ~~мовы~~ з ~~правілей~~. ~~Чтоб на не шмат правілей~~: пачынем возлотым для сонідадных падпітаў. Мізи тым ~~правілаў~~ у нас давні мітога.~~

Любая адмеціваюць чі алобліваюць – хочам гэта чі не хочам – у нейкай мерэ аднагала б правілаў, і ўжыты мелавалаб з ёй. У нас яні ~~не шмат правілей~~: адна правіла, аб чым ~~чыне~~ ведае увесь свет – быць там, дзе цяжэй. Калі небудзь подзі Зямлі знойдуць тое адзіны ~~чыне~~ слова, каб па заслугах аднаіць гаварыць неналавеча ~~намагаціцы~~ браць – здзіўляюць ~~да~~ сусвед-вечнага часу подзікога. Чаўне мажыва, што ў гэтым Залатым мітоцу – Ані не радзіцем, дзе хоць бы падай слоў – умоцнячы і палекцыю тэатра. І не бяда, што не ~~дзіваюць~~ там усіх пайматна. Толькі дзень тэго вядзе жыць, прадаваць, не пакладаючы рук, сцвяжы адпаўзіць сабе навіт у самым неабходным каб ~~належыць~~ да вечнай, як самое ~~жыцце~~ ~~слова~~ – комуністы...

2. Вагарэла, калі Плебаі, Будні і Осіпаў, развіваюцца з мінідадамі і узвяжіцімі, нагадалі лобаюце падаіцца з бок дзяціцаві, ~~дзе~~ ~~дзіцяцаві~~ на невялікай вышыне іх гакаў Міша Мядовы – ~~Найкомаіці~~ шадзір. Каб завідна выбічна – на-сучы Будні упадаюць ~~падаюць~~ Осіпаву:

2 – Але ж і ходзіш ты, брацце, як модзведзь. Зноіш паведзудам заважуе на бамоча.

рантом вельмі ж

Жыльцы Дамы усе з утульнымі балкарамі, з усімі [illegible]

Осіпаў раўнадушна адмахваўся:

— Не балоце не спяшайся, калі хочаш дома нагавацца.

— Па-твойму выходзіць, — не здаваўся Бурскі, — не балоце, як у цёмным склепе, з вышэйшай розкай ходзіць трэба?

— Не з адной, а з двума, — уставіў Глебка і нечакана спыніўся. — Паслухайце, хлопцы, — папрасіў ён ~~так~~ мякка і ласкава, — пачакайце мяне тут хвілінку... Ледзь было не забыўся: мама прасіла нарэзаць вяніку.

— Ён збочыў у ~~[illegible]~~ карэнцаваны, не ўзвалакшыны бярэзнік, якому не было відаць тут ні канца, ні краю.

— Гэта было акрамя на тым самым месцы, дзе ў памятным 1937 годзе Ал-р В. Чыжка збіраў па 50 цэнтнераў з кожнага гектара палеву. Так, гэта было менавіта на тым самым месцы.

5. Сонца ў вокнах

Тыя

— Хто даўно не быў у Ганцавічах ~~[illegible]~~ (гадоў гэтак восем ці дзевяць), ~~гадоў~~, сёння ~~не трэба будзе здзіўляць — ён~~ не пазнаць ранейшага мясцёка. На месцы былых хат-пяцісценак і звычайных хоцін на дзве палавіны цягнуцца ~~[illegible]~~ высяцца шматкватэрныя мураваныя гмахі ~~[illegible]~~ і ~~[illegible]~~, з утульнымі балконамі і шыкоўнымі магазінамі на першых паверхах, унумальныя адміністрацыйныя ~~[illegible]~~ пасведчаныя людзі захапляюцца разумнай планіроўкай цэнтра горада, знаходзяць яе вельмі удалай. ~~[illegible]~~ Яно ~~[illegible]~~ сапраўды: цэнтр і гладзіцца ~~[illegible]~~ прыгожа, і надта ж зручны ва ўсіх адносінах. Упрыгожвае яго плошча. Ляжыць яна акрамя на тым самым месцы, дзе ~~[illegible]~~ Чакала „сцяна Сінеўскага" а ўпобачкі ~~[illegible]~~ была развілена гмахаў на Хатынічы і Лосіна. ~~[illegible]~~ Над плошчай —

Дом [illegible] (хаця іншыя [illegible] называюць [illegible] га-
рэхталёвы адміністрацыйны будынак [illegible] перш і [illegible]);
пераходзіў ад яго — універсітэт, пошта [illegible], Дом адукацыі, а найпершы —
Дом [illegible], Наркамат — Дом быў рэдакцыя „[illegible]“, [illegible]
„[illegible]“; тут жа [illegible] рэстаранам, [illegible] каса, аптэка.
Словам, камбінатам і нехта не [illegible]. Калі б, здаецца,
адзін з будынкаў [illegible] чуцьце не [illegible] мес-
ца, гэтага горада не быў бы такім прывабным.

2 — Хоць усё зроблена, па-гаспадарску — гэтак хва-
ліць пераводчык людзей. — Відаць, вельмі быў прагматычны.

2 Удзячны ім, што тыя, хто ў свой час „будавалі“ буда-
нічыя гэтых абласцей, нікалі ў сваім жыцці не
былі прагматычнымі, а рабілі ўсё шчыра, з
адным такім жаданнем — каб зручней для чалавека.

2 ... Гэта было незвычайнае пасяджэнне бюро партый-
камітэта. Ні да гэтага, ні пасля М. М. Т[illegible] нікалі не
праводзіў пасяджэнне позна ўвечары. А тут — на
табе: на сем гадзін вечара запрашаюцца ўсе дзевяць
членаў бюро. Сем гадзін не такі ўжо занадта позні
час, але ж на пачатку зімы [illegible] і [illegible]
апошняя рана — недзе а шостай гадзіне.

2 Апошнім на бюро прыехаў Г. В. [illegible] і, што
[illegible] здаралася, спазніўся. Сумеўся, [illegible],
хаця было прычына [illegible]. Твой якраз [illegible]
па тэлефоне за сваім службовым сталом, а члены
бюро ўжо седзелі за доўгім пакрытым сталом, які стаяў у баку
і займаў амаль што палавіну кабінета. Міша [illegible]
[illegible], і Кірыла Васільевіч, [illegible] XIII [illegible] ўсім галавой,
[illegible] да свайго крэсла, сеў.

2 Была такая завядзёнка: члены бюро за ўсёды садзі-
ліся на адно і тое месца, а калі хто-ніб быў у адлучцы,
для крэсла яго не займалася. [illegible]. Твой звычайна [illegible]
3 [illegible] бюро прыстаўнога стала, па левую руку ад яго

Zaima

соціяліст другий секретар райкома — А. М. Глебов, начальник управління самої організації РВК В. І. Будні, редактор районної газети „С. П.", сторожа прем'єр на Кіра Київщині, сторожа районного комітету на дорогах К. І. Новгородці, на правому боку від секретаря — місце зайняв Лев ревм М. П. Калініна, секретар райкома І. Я. Бакшін і загадочна одна ~~заміна~~ районного відділу райкома М. Гр. Аннаєв. Столи були дайтесь, мало збігаючих поміщуваних було місць за їм ~~[illegible]~~ представників не мали намісника секретаря А. Я. Семенуку, ~~[illegible]~~ і — многім інших відповідальних робітників заміну від. від і ін., о. п. Р. М. Позіна, нач. ст. РВК, С. В. Вуйбойко, міліціонер секретаря ім. М. М. Кутузова а також представників водолаї і розвідки, ~~[illegible]~~ головні часто відвідували (їх разом з ім. на 2 стіл. На 2 стіл. разі ~~[illegible]~~ можливе поміщуване було і ~~[illegible]~~ із „старших" людей не ~~[illegible]~~.

2 Ставши свої говорені на трибуне, Адвокат ~~[illegible]~~ можливе виходить ~~[illegible]~~ — фігіс, ан у політиці, але поступати від сівера, ~~[illegible]~~ і представляють інтереси, потім не виробив, неприємний і ~~[illegible]~~ лекцію розуміє.

2 — Стрелок що-небудь!

2 Той подивився лугами, ~~[illegible]~~ говорить — не видно.

2 — Не цвіли. Я ~~[illegible]~~ полюбив бачу.

2 — Чудне небо, не видно.

2 — Архова тоді ~~[illegible]~~ не зуб заговорить. Мудрий чоловік — ~~[illegible]~~ від їхнім обвіяного. Не видно. Без вітру не помиляється. Дати

2 Будьте ~~[illegible]~~ краєм — чоловік розуміє, наприклад ~~[illegible]~~ Адвокатні і незаметно мовчить.

2 — Вода, відкіль Ви. Вам [illegible] Вітер сам зеліно.

2 — Хмуро! Сонце [illegible] сонце, як подах.

2 Незначний Камінка.

2 — Але з хати не виходить! ~~[illegible]~~ що хата [illegible] за подвір'ям!

2 — Студебер — не хвалебо, — одмовляє Адвокат, не ~~[illegible]~~ надії до мандрів —

, yuvaraja gati ~~[illegible]~~ [illegible],

Г — Вы гэтарыя сельмагі мясцова, — не адкуль [illegible]
Г — Мясцовы ад вас, тых сельмагі не кажу. Пазвоніць мне вам, як зайду сюды-сюды...
Г Твой шчыры гаворыць на тэлефоне, подыходзіць да пайдзі вялікага стала, ~~пагляджу~~ на ня гэтыя бозе ~~[illegible]~~ радостным, па-сяброўску ўрачыстым позіцыям. Ужо — ужо адзіна на сцэне: Нагодзі у сандэтэ быў ўрозна.
Г — Вы что-нибудь, товарищ? — сакратар загадала цыхуцца, ~~[illegible]~~ прыйшоў к стаду. — Падходзіт сістэмна пасмотрыць я сфарадзіцца быў рад: аб гэлдальным плане забудовы нашага горада... Такі, такі, горада будзем будаваць горад. Вазьмі гэтага не грэх пасядзець і да правых пазіцый. Тыцы больш заўтра выходзіць — ~~[illegible]~~ выстімся...
Г Гэлдальны план, аказваецца, быў сакрэтны ~~[illegible]~~ у кутнім гале пасля [illegible] і стаў на абгаворку (дзіўна мы абгаворкі) на нарадаванням ~~[illegible]~~ пасля [illegible], і ён больш будзе развіцьцо ~~[illegible]~~ гэтага самабытнага шэрга гарадоў. На нагадваючай ад гэту кадзе — схеме, пад якой увешана сіліса ~~[illegible]~~ гэта пада падзелена квадрата, чэта вікны і вузенькіх вуліцы і завулкі, з адпаведнымі дамамі ~~[illegible]~~ і у такіх жа, але прыкі большых на плоскі ~~[illegible]~~ — складах. І гэтыя у ~~[illegible]~~ месцах усім зрозумелы кубікі былі „падпадзяцны" адной сілы рускай, што азначала: фізкультурнавы будынак, калодзеча — гідраэлектрычнымі заводы і вадаемы на гэтым месцы. Канітка такіх кампан незавіснага аміўка у ведамо прыгодзіцьцо часцяў і як забудова, гадаецца:
Г — Ахмалет шэрыі рэйдэ гэты план. Вы адно пагледзіце: цэнтр вынесцы ~~[illegible]~~ за Пасці, ~~[illegible]~~ а тут ~~[illegible]~~ звычайна вера [illegible]. Кем что будавацэ новы цэнтр, адзін яго варта дазвіцьцо вось тут, у Бодзку Трасна-о-ора! Да самых Агрозвіз.

Дайте не думайце,

Але ж адноўленне землі добра ўрабляліся, і зн. што давалі слаўныя ўраджаі — да 90 [illegible] з гектара

2 Гэта адразу ж не спадабалася Арцёменку, ён не прамінуў, каб „урэзаць" алетыя старшыні райвыканкома.

2 — Вам толькі Агарэвічы і наўме. У нас зямлі, як той казаў, кот наплакаў. А вы і тую гатовыя адсеч да самай вёскі. Не выйдзе, не на таго натрапілі.

2 — Што ~~значыць~~ азначае — не выйдзе? — Калінка рашуча павярнуўся тварам да К. Вольга. — Горад зла будзем будаваць. Дык трэба ўсё зрабіць так, каб не сорамна было перад нашчадкамі.

2 — А хлеб дзе будзем сеяць! — ён бы зусім раўнадушна ўставіў Бурскі, начальнік сельгаўпраўлення.

2 — Асушым балоты на Чорновай ніве і ў Прыцыках, — трошкі ачыў Калінка ст. РВК, — там і посеем.

2 ~~Вось~~ Арцёменку спадабалася зоўвага Бурскага, і, доўга не думаючы, ён спакойна разважыў:

2 — От асушым, а потым ~~са~~ ужо з чыстым сумленнем будзем займаць ~~[illegible]~~ гатовыя землі пад будаўніцтва.

2 — На спрагаліцеся, — паляркоўна сказаў Твой — ~~[illegible]~~, ёсць такое пажаданне, каб сёння ўсе выказаліся.

2 У той вечар гаварылі ўсе. І гаварылі доўга, заклапочана. Можа, упершыню кожны з членаў бюро адчуў асаблівую адказнасць за ~~[illegible]~~ сваю ~~[illegible]~~ пратаканую. За апошні час у гэтых сценах, за гэтым сталом было выказана столькі дзелавых прапаноў, што пералічыць іх проста немагчыма. Найбольш яны ~~адносіліся ад~~ выпыліся развіцця сельскай гаспадаркі ~~раёна~~. Гэта і зразумела: раён сельскагаспадарчы. Тут прымаліся ~~[illegible]~~ даволі смелыя ~~[illegible]~~ дамоўнікі па тэрміновай рэалізацыі пасоўных пашчаў пад збожжавыя культуры за лік асваення такой найдобіцы, дзе ~~[illegible]~~ спрадвеку ~~[illegible]~~. Авесь не радзіў. Менавіта тут, за гэтым

[illegible]

i ij [illegible]

(akis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible])

сталом, адразу ж пасля аднаўлення раёна, была прыкметна
пастанова па ўсебаковаму вывучэнню і ўкараненню ва
ўсіх гаспадарках ~~р-на~~ вопыту калгаса імя Кірава па
інтэнсіўнаму адкорму маладняку буйной рог. жывёлы.
І літаральна за два гады раён амаль у тры разы па-
вялікі вытворчасць ялавічыны. Тут, у гэтым невялікім
кабінеце, вырашаўся лёс многіх канкрэтных спраў
— ад зарплаты да поўных заскаў у брыгадах, ад цялцаў да
многіх тысяч кормнікаў на дрэнах. Аводнае больш-
менш важнае пытанне не мінала гэтага кабінета.
І было трывожна бачыць, як з кожным месяцам сталелоць,
набіралася вопыту і жыццёвай мудрасці тыя, каму
аказаны высокае ~~давер'е~~ гонар, хто надзелены пачэсным да-
вер'ем вырашаць тут надзённыя пытанні жыцця.
2 Будаўнічыя справы і раней не раз абмяркоўваліся на
бюро. Гаворка вялася звычайна ~~работы будаўні-~~
~~чых арганізацый~~ вакол наладжвання арганізацыйна-
партыйнай і масава-палітычнай работы ў
будаўнічых брыгадах. Як правіла, гэта работа
прызнавалася здавальняючай, ~~адзначана~~ і мчылася што падстаў
да лішніх трывог за стан будаўніцтва ў р-не няма: амаль
у кожнай вёсцы у будаўнічыя брыгады сабраны не
проста майстры сваёй справы, а людзі назаў-
жды умоўленыя ў яе; у міжкалгаснай будаўнічай
арганізацыі і на гаспразліковым прадпрыемстве
участку створаны сатурудныя школы па пад-
рыхтоўцы — на ўсякі выпадак, мчылася гады, —
~~спецыя~~ вылокакваліфікаваных спецыялістаў па
будаўніцтву самых разнастайных аб'ектаў куль-
турнага і гаспадарчага прызначэння.
2 Цяпер ~~мы~~ абмяркоўвалася пытанне асаблівай
важнасці. І менавіта таму кожны з чыноў бюро
не спяшаўся вылазіць са сваімі прапановамі

На добры лад, ~~відаць~~ думалі спачатку многія члены бюро варта было б паклікаць каго-небудзь з будаўнікоў ці землеўпарадкаванікаў — як ні кажы, яны больш набілі руку на такіх пытаннях, але ж Твай пагадзіў ~~абмяркаваць~~ „абмяняцца думкамі" вузкаму колу людзей — толькі членам бюро. Яго горача падтрымаў Калінка:

Z — Правільна, абыдзецца без іх, — гаварыў Мікалай Пл. — Яны, чаго добрага, могуць ~~прапанаваць~~ папраўляць будаваць новы рэспубліканскі дзе-небудзь за Любашавам.

Z Калінка тут жа засмяяўся, але яго не падтрымалі.

Z — У такім разе прашу вышэзвенне, — ~~сказаў~~ папрасіў Твай, першым ўнёс прапанову: — Дом Саветаў лепш за ўсё, ~~раз~~ мне думаецца, мясціць вось тут, на месцы райвыканкома, кайбаснай і ~~[illegible]~~ закусачнай. А Дом сувязі — на месцы цяпершняга райкома і ~~[illegible]~~ паліса[illegible]. Такім чынам, утвараецца плошча, сам Уэнтр горада...

Z З гэтым лёгка пагадзіліся ўсе. ~~Затое далей~~ Новае запытанне ~~Маўклівы Арцёмка~~ нямногасловны І. Д. Белкін кінуў нешта малявацца ~~на лісту~~ у сваім блакноціку і рашуча выдыхнуў:

Z — Вельмі правільна!

Z Затое далей думкі ўсе больш разыходзіліся. Калінка прапанаваў пабудаваць гасцініцу каля чыгуначнай станцыі — маўляў, будзе зручней для прыезджых. Але з ім ні ў якім разе не мог пагадзіцца Глебка.

Z — У корані няправільна — даводзіў А. М. — Гасцініцу трэба будаваць як надалей ад чыгуначнага Гаму? Галавой ідзе ў гасцініцу, каб адпачыць, а не слухаць усю ноч напраўлёт грукат вагонных колаў.

Z Прапанову Глебкі ўхвалілі. Побач з „кубікамі" Дома сувязі Твай простым алоўкам намалёўваў ашчэ адзін такі ж кубік — месца будучай гасцініцы. І „гадкураў" яго адной сінцай рыскай, пашкадаваў:

(не вялікі гмаш)

2 — Хорошо было б, каб і гасцініцу зрабіць трохпавярховую ці дом сувязі. Прапануючы, праект двухпавярховага будынка.

2 — Зноў не спрыяюць Калінка.

2 — Полтрабуем будзем дабівацца трохпавярховага. Гэта ж здорова будзе: плошча шырокая-шырокая, а вакруг яе трох, чатырох і пяціпавярховыя дамы. Любата!

2 — Далёка за поўнач, калі од ~~[illegible]~~ ранейшага пра-ста-забудовы Чанцавіч не засталося і следу. Члены бюро ў асноўным „мірна" „знеслі" даўжэзную, як барак, хату-дзевяцісценку ~~[illegible]~~ некалі існаваўшай арцелі „Сцяг працы", Шмэркаву кузню, пашарную хібарку з каланчой, „расчуны" ульбарскі цэнтральную — Кантрыніцкую вуліцу, „мквідавалі" у сваёй базарную плошчу ~~[illegible]~~ і „перакінулі яе на ~~[illegible]~~ адну з ускраін будучага горада. Даўга давелося ламаць галовы ~~[illegible]~~ наконт ~~[illegible]~~ Дома культуры: пашкодаваць яго ці не? Зрабілі: пашкодавалі.

2 — Пабагацеем, — заклікі пры Сацыяне, — потым пераабмоем. Месца для яго ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

2 — А вось па-моему, — упершыню за ўвесь ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ не згадзіўся Аркадзь, — па-моему не зусім добра.

2 — Гэта чаму ж? — Балтыя навет акуляры ~~[illegible]~~ і ўлюбіўся на Аркашку.

2 — Хоць бы таму, што раней тут, на гэтым падмурку, касцёл стаяў. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

2 — Ды горат з ім, з касцёлам, выбіраюць Калінка, — ~~[illegible]~~ Мама, Роман, К. В. яшчэ што — абуць не падабаецца?

2 — Чаму ж, падабаецца, ~~[illegible]~~ усё падабаецца. Гэта добра, што грошай трохі адкуліся, набудуем што-колькі. Але ж вы не забудзьцеся пра дарогу на Агарэвіч. Там жа выбіна на выбіне. Ад Ніжняга Ціну трэба было б мяшы зрабіць.

2 — Усе зразумелі: Аркашка і тут, за сталом бюро,

обмеркаваючы новы план забудовы раб, ружтрац думаў
пра Агарэвічы, пра свой родны калгас. Ён не сара-
меўся гэтага ~~[illegible]~~ і ~~[illegible]~~ [illegible] прызнаваўся:
„Не думаю пра яго хіба што ў сне". Увогуле К. В. не
любіў людзей, якія не аддавалі сябе цалкам, без
астатку сваёй рабоце, не стараліся ў любым становішчы
зрабіць нешта патрэбнае для ~~[illegible]~~ любімай справы, для людзей.
Вось і цяпер, выходзячы з ~~[illegible]~~ [illegible], ён адвёў у бок рэдак-
тара ра гэта і адкрыта выказаў яму ўсё, што думаў.
Z — Паслухай, браце ты мой, ~~[illegible]~~ чаму ты нічога не патра-
сіў для рэдакцыі? Мне гэта не ўхадабаецца.
Z — А што тут можна было патрасіць!
Z — Як — што? Чуйце ж цесната несусветная. Сядзіце
Z ~~[illegible]~~ [illegible] адзін не адным, а ён — „што патра-
сіць?" Будавацца хабе трэба. Хацеў яшчэ адзін такі
дамок для друкарні пабудаваць.
Z — Праекта няма.
Z — Які табе праект! Сам намалюй. ~~[illegible]~~ Ваўно
ты не зможаш намаляваць упрытык да вашага цяпер.
Няга дома яшчэ адзін акурат такі?
Z — Гэта змагу. Але ~~[illegible]~~
Z — Ніякіх але ~~[illegible]~~ Куй жалеза... Ну, вось і добра,
што зразумеў.
Z Курс Вы лёгка, як падлетак, ускочыў у свой
„чэзік", кінуўшы падрэзку: „Паехалі, Ваня, памаленьку"
~~[illegible]~~ а рэдактар ён толькі паблізку
рукой:
Z — Дагаворы начальства...
Z У той час [illegible] усе члены бюро — сакрэт. рэк. ст. РВК
ст. р-н-к, нач. сакр. і рэдакцыі — жылі ~~[illegible]~~ у адным
~~[illegible]~~ — Пранстуцца, далекавата ад цэнтра. Цяпер
пасля бюро [illegible] і ў Нелепала (адрэз ісці) той самай ву-
лічай, якую яны толькі, што зрэйнавалі, ~~[illegible]~~
як кажуць, і так і наўскасяк. Было зябка,

здаваная,

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

браточкі!

у вокнах палацей — дамы ~~[illegible]~~ спакойна — [illegible]

Над палацем палескім гарадам, [illegible] ~~[illegible]~~ сонца. Нашта од сонца ва-усмешках, у вагах і творах людзей, што кідаюцца нецярпе, прабягаюць вуліцу, каб паціснуць руку і сказаць прывітанне „Здравія жалаю" ці „Добрага вам здоровля".

~~Як шкода, што~~ Усё ж такі шкода, што радаць цяпер ~~[illegible]~~ бяссільная ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ схаваць хоць бы галіцкі слуга представлено ~~[illegible]~~ [illegible]

І я разумею чаго, сакрэтно. Усё разумею без слоў.

(тарцем, вецер, тлеці)

Так, правільна.

~~Пэўна, нема на свеце адказнай і~~

Якая ж не пагодна і адказна пагода — паказваць ~~[illegible]~~ гаварыць дарогу

вебрана. Твай наставіў ~~наставіў~~ ад ветру каўнера, ішоў
паволі, моўчкі пазіраючы на баках. Побач — такая
маўклівая — крочыў Глебка. Нават Калінка, заўжды вясёлы і
безжурботны чалавек, не гэты раз зацята маўчаў.
~~Усім ім чамусьці хацелася [illegible] Усе аб [illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~Пад [illegible]~~ Плыткі снежны [illegible] на-зімовую [illegible] пад на-
гамі, і [illegible] рэха нетаропкіх крокаў
гулка каўчаў уздоўж сонных вуліцаў, быццам дра-
ніла ~~[illegible]~~, з вусцішнай маўкі вашага [illegible]:
„Пастухайце, [illegible] ~~[illegible]~~! Не маўчыце. Думайце ў голас"
2 Не, гэта было не рэха. І не падалося. ~~Гэта было~~
Тое [illegible] адначасова ~~з [illegible]~~ з гэтых маўклівых людзей.

2. Так, гэта было рэхам [illegible] назад.
2 Тых, хто даўно не быў у Ганцевічах, сёння не пазнаюць
ні ранейшага мястэчка, ні былых дарог, прысад, палёў
балот. ~~Даўно [illegible]~~ Няма [illegible] Твая, Калінкі, Глебкі, Бурчака,
Балкіна, Осіпова. Усе яны — на адказных партыйных
і дзяржаўных пасадах нашай краіны. На вялікі жаль
няма ўжо і Кіра В. Ліпіна. Умобіна ў свой родны
калгас (дарэчы за бачальнасць, ён называў яго імя-
тэк — родны, нават родненькі), К. В. свой апошні
дзень ~~праводзіў~~ [illegible] у Полі; і калі яго сілком усе-такі
адтуравалі ў бальніцу, не выстрывае — сканаў.
2 Зусім нядаўна — праездам — навеў Ты М. м. Г. В. На шы-
коўнай клопіцы ён выйшаў з ~~[illegible]~~ [illegible] „Волгі" і пешкі пай-
шоў [illegible] ~~[illegible]~~ вуліцай, па якой вярталіся з ~~[illegible]~~ не-
звычайнага пасяджэння бюро. Не, [illegible] гэта было не рэха.
~~Не [illegible]~~ [illegible] у яго [illegible] сцяжкі.
2 — Пра што вы думалі тады, вяртаючыся з таго памя-
нага пасяджэння бюро?
2 — Пра сонца. ~~[illegible]~~ Што дарогу думаў тады; ці правіла
„правільна" гэтыя дамы, каб цэлы дзень бы сонца ў вокнах
выходзіць — правільна.

Галоўны

Наш сучаснік

Герой гэтай кнігі — простыя савецкія ~~людзі~~ галавы,
На канкрэтных прыкладах, праз роздум журналіста аўтар паказвае высокія маральныя якасці галавы працы, яго безмежнае адданне маці Радзіме.
Ёсць тут і сцяга адзін галоўны герой. Гэта — любоў.
І у простым, і ўпэўненым сэнсе. Пра што б не пісаў В. Вакуляў — пра дзяцей, ці старых, пра поле, ці балота, пра жыта ці алаку — ён піша не толькі ўзнёсла і ~~[illegible]~~ прыгожа, а з вялікай і шчырай любоўю. ~~І яшчэ — з глыбокім веданнем~~
І яшчэ. ~~Кніга~~ Нарэшце напісаны з добрым веданнем жыцця, што увогуле-такі ўпаўне заканецкі аўтар больш дваццаці гадоў працуе у галоўным рэдакцыі (!)
Ён — зоч. ар. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]